

MÍROVÁ A PROPAGAČNÍ POSELSTVA KRÁLE JIŘÍHO Z PODĚBRAD V LETECH 1461–1467

Jiří Jurok

1 Úvod

Ve svém příspěvku pojednám o mírových a propagačních poselstvech krále Jiřího Poděbradského zejména v letech 1461–1467 v době zrodu, jednání a doznívání Jiřího a Mariniho mírového plánu spolku křesťanských evropských států, tzv. „Parlamentu“ spojeného s přípravou tažení proti Turkům.¹ Zmíněná poselstva z let 1461–1467 postupně přiblížím z následujících hledisek: nejprve podám jejich základní přehled a dále pojednám o jejich ideové podstatě či východisku, následně o jejich diplomatickém významu, dále se dotknu širších politických souvislostí jejich existence a poté jejich personální skladby, konfesijní otázky při jejich sestavování, jejich financování a konečně jejich kulturního významu.

Na úvod se pouze dotknu celkové charakterizace Jiřího diplomacie, která byla podle Rudolfa Urbánka na vysoké úrovni a zaměstnávala ve svých službách domácí i cizince, utrakvisty i katolíky, laiky i preláty a v podstatě zástupce všech tří tehdejších stavů pány, rytíře a měšťany.² Před vznikem těchto poselstev lze též jen stručně vzpomenout, že tato poselstva bezprostředně navazovala na Jiřího diplomatickou aktivitu (i s jeho osobní účastí) již za krále Ladislava Pohrobka (Burgundsko 1454, 1455, Francie 1454 a dvakrát 1457) a jako českého krále ve věci jeho Římského království směrem k císaři Fridrichovi III. a kurfiřtům v letech 1459–1461 (podle Memoranda dr. Martina Maira), na stálé zastoupení a poselstva k římské kurii o složení poslušenství českého krále papeži Piovi II. a potvrzení kompaktát do roku 1462 a jednání a uzavírání smluv o přátelství s okolními státy (Římská říše 1459, Milánsko 1460, Polsko 1460, 1462, Uhry 1464, Francie 1464 aj.).

¹ URBÁNEK, Rudolf: *Věk poděbradský*. České dějiny (dále jen ČD). III, 4, Praha 1962, s. 220, 580–582, 596–600, 755–765 k prvnímu obsáhlému zhodnocení Jiřího a Mariniho mírového plánu jako Parlamentu; VANĚČEK, Václav – KEJŘ, Jiří (ed.) – KINCL, Jaromír (překlad): *Všeobecná mírová organizace podle návrhu českého krále Jiřího z let 1462/1464* (dále jen *Všeobecná mírová organizace*). Praha 1964, s vydáním obsáhlé Vaněčkovy studie, textu a překladu definitivního znění tzv. Parlamentu z roku 1463; sborník *Cultus pacis. Études et documents du Symposium Pragense Cultus Pacis 1464–1964*. Praha 1966, s několika cennými studiemi o přípravě a vzniku mírového plánu; nejnověji sborník BOUBÍN, Jaroslav a kolektiv: *Hledání nové Evropy. Projekt krále Jiřího*. Praha 2015 a dále velmi četná literatura k mírovému projektu.

² URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 27–28.

Zvláště četná byla od vlády krále Ladislava Pohrobka poselstva do Francie včetně naopak francouzského poselstva v čele s Dětrichem de Lenoncourt, hejtmanem ve Vitry, ve prospěch kandidatury prince Karla, syna krále Karla VII. (vládl 1422–1461) na český volební sněm v Praze se slyšením dne 28. února 1458. Tyto diplomatické kontakty byly zřejmě původně vyvolány v život jednáními o budoucnosti Lucemburska zcizeného Burgundskem vévody Filipa III. Dobrého (1419–1467).³

2 Přehled poselstev spjatých s přípravou, realizací a dozníváním mírového projektu

Celkem jsem našel takových poselstev, legací a důležitých jednání pět, a sice čtyři mírová poselstva z let 1461–1462, 1462, 1462–1464 a 1464 a propagační poselstvo Lva z Rožmitálu z let 1465–1467, jež v jistém smyslu při navazování mírové spolupráce se západoevropskými státy na tento plán v redukované podobě navazovalo, stejně jako ještě další dvě do tohoto počtu nezahrnutá poselstva z let 1466 a 1467 navazovala na smlouvu o přátelství s Francií:

1) Legace Antonia Mariniho, rytíře z Grenoblu, u papežské kurie v letech 1461–1462 do zrušení kompaktát papežem Piem II. 31. března 1462. Marini během pobytu v Římě zmínil poprvé v listu z 8. srpna 1461, že přišel na způsob, jak posílit postavení českého krále. Do Říma přitom přišel před 5. dubnem 1461 a odjel po 3. dubnu 1462. V listu z 8. srpna 1461 kromě zpráv o sporech s předchozím Jiřího vyslancem Fantinem da Valle, obviňování Mariniho a Čechů z kacířství, sepsání dvou latinských traktátů, odeslání posla ke králi Jiřímu, aktuálních politických zpráv zvláště o protifrancouz-

³ Tamtéž, ČD. III, 2. Praha 1918, s. 871, pozn. 1 k jednání Řehoře Heimburka a Jana Vitěze v Mohuči s burgundskými posly o vydání Lucemburska v březnu 1454, s. 948–949 k jednání Jiřího z Poděbrad, Zdeňka ze Šternberka aj. ve Vídni s burgundskými posly o témže v květnu 1455; ČD. III, 3. Praha 1930, s. 189–190 k poselstvu do Francie v roce 1454 (Jiřího důvěrník Bořita z Martinic, srv. níže), k poselstvu do Francie v květnu 1457 (Jiřího důvěrník Fridrich z Donína vedle Adama z Dalštejna), s. 194–197, 216–219 o poselstvu k vyjednání sňatku Ladislava Pohrobka s Magdalenou, dcerou krále Karla VII., též se Zdeňkem ze Šternberka aj. v říjnu 1457 až únoru 1458, s. 273–274 slyšení francouzského poselstva v Praze dne 28. února 1458, s. 536–545 k potvrzení Jiřího jako českého krále a naopak jeho věrnosti císaři Fridrichovi III. v Brně 31. července 1459; ČD. III, 4, s. 367 k vyjednávání dr. Martina Maira v Milánsku před 17. lednem 1460, s. 384–385 k uzavření smlouvy s Polskem Zdeňkem ze Šternberka, Janem Jičínským z Cimburka a Vilémem z Rýzemberka na Rábí, na polské straně též dějepiscem Janem Dlugošem v Bytomi 25.–29. listopadu 1460, s. 540–545 k Polsku v roce 1462, s. 755 k smlouvě s Uhry zřejmě za účasti Antonia Mariniho 14. dubna 1464, s. 755–765 k Francii v roce 1464 a srov. dále.

ském povstání v Janově 12. června 1461, porážce papežského vojska, tureckém obležení Trapezuntu a smrti tehdejšího sultána (Mehmeda II.) na Kypru úplně na závěr napsal: „Rač V/aše/ V/ýsosti/ věděti zajisté, že sem něco nového vymyslí, ježto jest věc nedomnělá a dotýče se VV. Chci, aby každý věděl a rozuměl, jestliže VV. a král Uherský a král Polský dobře spolu budete, já vymyslím jeden vtip, jehož sem nepravil žádnému, jedno papeži, i kterážto věc vyzdvihne vieru Kristovu, jako kdy učinili sú Gottfrádové z Bulionu. Žádnému v světě nezjevím, jedno papeži a VV.“⁴

S Mariniho legací nepřímou souviselo poselstvo, jež mírový plán v podstatě vyvolalo: Bylo to poselstvo Zdeňka Kostky z Postupic, Antonia Mariniho, kancléře Prokopa z Rabštejna (pouze poslední dva byli katolíci!), husitského děkana u sv. Apolináře M. Václava z Vrbna a utrakvistického administrátora M. Václava Korandy ml. k papežské kurii o složení královny poslušnosti papeži a potvrzení kompaktát od pověření 28. ledna až do března 1462. To po slibu poslušnosti 21. března a zrušení kompaktát papežem Piem II. 31. března dopadlo neúspěšně a odstartovalo tak Jiřího a Mariniho mírový plán „Parlamentu“.⁵

2) Jednání králů Jiřího z Poděbrad a Kazimíra IV. (1444–1492) ve Velkém Hlohově od 18. do 30. května 1462 se 24 zástupci na každé straně (včetně Albrechta Kostky z Postupic, dále Zdeňka ze Šternberka, olomouckého biskupa Tasa z Boskovic, vratislavského biskupa Jošta z Rožmberka aj. a zřejmě i Mariniho), při kterém obě strany uzavřely smlouvu o přátelství a pomoci proti každému, zvláště Turkům, s výjimkou papeže 27. května 1462. V preambuli

⁴ PALACKÝ, František (ed.): *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450–1471)*. In: *Fontes rerum Austriacarum* (dále jen FRA). II, 20, Vídeň 1860, s. 243, č. 238 zpráva Fantina de Valle z 5. dubna 1461, Řím o příchodu pana „Antonius Gallicus“; Týž: *Psaní králi Jiřímu z města Viterbie léta 1461 8. srpna*. Časopis Společnosti vlasteneckého Museum v Čechách (dále jen ČSVMČ), 2, 1828, č. 3, s. 21–24, k vzniku první ideje mírového plánu, citát ze s. 24; URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 397, pozn. 111, s. 540 k příchodu a odchodu Mariniho, s. 508–509, pozn. 189 a 190 k Mariniho listu z 8. srpna 1461.

⁵ FRA, II, 20, s. 268–269, č. 276, zpráva z března 1462 včetně účasti „Antonius carbonista de Francia laicus“. Další zpráva o poselstvu V. Korandy ml., *Poselství krále Jiřího do Říma k papeži roku 1462*. In: *Archiv český* (dále jen AČ), VIII. PATERA, Adolf (ed.): Praha 1888, s. 321–364, zvl. s. 355–356 s přímluvou za Poděbrada císařského zplnomocněnce Wolfganga Forchtenauera, též *Výbor z literatury české*. II. ERBEN, Karel Jaromír (ed.): Praha 1868, s. 662–714. K tomu URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 522, 533. Zdeněk Kostka se jako český diplomat spolu s Janem z Pernštejna účastnil českého poselstva do Polska (Toruň) v květnu 1454 v záležitosti počínajícího konfliktu Polska s Řádem německých rytířů, tamtéž, ČD. III, 2, s. 895; HEYMANN, Frederick G.: *George of Bohemia. King of Heretics*. Princeton – New Jersey 1965, s. 262–278 k poselstvu do Říma a poté již jen jediné diplomatické misi Zdeňka Kostky s Prokopem z Rabštejna k císaři Fridrichovi III. v březnu 1464, tamtéž, s. 375, srov. zde pozn. 17.

smlouvy je již uveden poukaz na stav veřejných věcí, církve, víry, císařství a poddaných a na útoky Turků a ztrátu řady křesťanských panství, opakující se jak v Mariniho Memorandu, tak i jeho Parlamentu. Král Jiří Poděbradský po poradě žádal krále Kazimíra IV. o uzavření smluv a vyzval jej k uzavření spolku a dohody: „ad hoc accendente consilio, bona cum deliberatione hanc pacta que sequuntur cum jam serenissimo domino Kazimiro rege Poloniae petigimus, hanc unionem invivimus et concordiam presentibus facimus.“ V tomto prvním spolku se oba panovníci zavázali v případě napadení Turky poskytnout si vzájemně podporu a účinnou pomoc: „adjutorium et effectuale auxilium dare et parare tenebimur et obligabimur, tenemur et obligamur.“ Ve smlouvě je dále několik ustanovení hospodářského charakteru o vzájemném neškodění si poddaných a jejich trestání, zachovávání bezpečnosti cest, odvádění cel a dávek a zabránění šíření falešné mince. V důležitém příspěvku poukázal Roman Heck, že nejméně v pěti bodech se hlohovská smlouva shodovala s Mariniho Memorandem (viz předešlé zmenšování počtu křesťanských panství Turky, příbuzné pojmy „respublica christiana“ a „christianitas“, vzájemné neškodění si, úprava sporů poddaných a ještě povinnost panovníků nezačínat války, poslední tři body obsahovala již přátelská smlouva v Bytomi z 29. listopadu 1460). Tudíž jeho Memorandum, které se výslovně obrací na oba zúčastněné panovníky, muselo být formulováno či už vzniklo před summitem v květnu 1462, což bylo ovšem v rozporu s datováním Rudolfa Urbánka.⁶

3) Ke schůzce či během jednání ve Velkém Hlohově Antonius Marini sestavil v květnu spíše než v červnu Memorandum (s projektem křesťanské ligy, výpravou proti Turkům a s místem zasedání v Benátkách) a jednal o něm, návrhu spolku křesťanských panovníků a křížové výpravě proti Turkům v Benátkách v červenci a před 9. srpnem 1462 (tam králem Jiřím pověřen

⁶ MARKGRAF, Hermann (ed.): *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*. In: *Scriptores rerum Silesiacarum*. VIII. Vratislav 1873, s. 97–100, zvl. s. 98 a 99 s edicí smlouvy „Concordia dominorum principum ac regis Bohemiae et Poloniae in Glogavia facta, anno 1462“ z 27. května 1462, Velký Hlohov. K jednání v Hlohově URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 540–545, k dataci Memoranda tamtéž, s. 220, 584 a pozn. 26; k časnější dataci Memoranda HECK, Roman: *Zjazd glogowski w 1462 r.* Varšava – Vratislav 1962; Týž: *Polen und das Friedensprojekt Georgs von Podiebrad*. In: *Sborník Cultus pacis*, s. 97–107, zvl. s. 101–102, k Bytomi s. 98–99, rovněž před Hlohov datoval Memorandum HEYMANN, F. G.: *c. d.*, s. 300, z účasti Bavorska, kde byl kancléřem Ludvíka Bavorského dr. Martin Mair, vyvodil jeho velmi pravděpodobnou účast na redakci Memoranda, tamtéž, s. 300, pozn. 18 a též i Jiřího, tamtéž, s. 301, samotný plán Parlamentu považoval za uložený v polské královské kanceláři již v Hlohově a datoval jej tak do roku 1462 místo nyní přijímaného roku 1463, srov. s. 304, pozn. 29 a o projektu s. 304–311, naopak ODLOŽILÍK, Otakar: *The hussite King. Bohemia in European Affairs 1440–1471*. New Brunswick – New Jersey 1965, s. 142 následoval R. Urbánka v představení ideje Memoranda v Hlohově a jeho sepsání až poté.

3. července 1462). Toho srpnového dne Marini (Antonio Gallico) přednesl signorii návrh českého a polského krále (to odkazuje k Hlohovu) k uzavření spolku proti Turkům, s tím, že spolek obsáhne království Francie, Čech, Polska, Uher, knížectví Burgundska a Saska (omylem místo Bavorska?) a Benátskou republiku se záměrem zničení a vyhlazení tohoto společného pro-radného nepřítel křížovou výpravou: „sancte expeditioni contra perfidum hostem.“ Benátky si sice vyhradily přistoupení papeže Pia II., ale vyzvaly českého vyslance, aby v začatém jednání pokračoval.⁷

Z Benátek se Marini velmi pravděpodobně vrátil do Prahy a poté koncem roku 1462 nejprve do Uher a do Milána. Do Burgundska přišel před 18. listopadem 1462 (podle burgundských účtů) a do Francie koncem roku, dále kolem 13. ledna a setrval tu nejméně do 28. ledna 1463. Neboť podle znění milánské relace Otty de Carretta z 13. ledna 1463 byl Marini předtím v Uhrách a v době jejího sepsání ve Francii a podle papežské relace Vavřince Roverella z konce roku 1462 potkal její autor Mariniho předtím v Miláně a v době sepsání měl být ve Francii. Ve Francii Marini získal od krále Ludvíka XI. (1461–1483) jeho list Kazimírovi IV. ze 28. ledna 1463 se souhlasem s česko-polskou dohodou v Hlohově, jenž přinesl do Polska asi na podzimní sněm v roce 1463.

Počátkem roku 1463 se podle zprávy z 17. března 1463 znovu objevil v Benátkách s pověřením českého, polského a francouzského krále jednat ve Francii, a to před sepsáním Parlamentu asi v květnu 1463. Tehdy 17. března Benátky Mariniho („miles Antonius de Gratiationopoli“) pověřily předáním odpovědi jednak francouzskému králi Ludvíkovi XI. a jednak po návratu z Francie poselstvím k českému králi v záležitosti spolku na obranu křesťanské víry s královstvími Čech, Polska, Uher a knížectví Bavorska. Králi Ludvíkovi XI. oznámily, že se souhlasem králů Čech a Polska poslaly vyslance do Uher z důvodu jejich velkého ohrožení. Obdobně českého krále uvědomily o přípravě svaté výpravy, informování krále Francie, ale i Polska (listy z 26. března a 14. června 1463), Uher a Bavorska a vyzvaly ho rovněž

⁷ FRA, II, 20, s. 289–290, č. 295 zpráva z 9. srpna 1462. K Memorandu ŠMAHEL, František: *Antonio Marini z Grenoblu a jeho „Memorandum“ o nutnosti protiturecké aliance*. In: Křížové výpravy v pozdním středověku. Kapitoly z dějin náboženských konfliktů (dále jen Křížové výpravy v pozdním středověku). Red. SOUKUP, Pavel – SVÁTEK, Jaroslav a kol.: Praha 2010, s. 171–178, zvl. s. 173 k době vzniku Memoranda až po Hlohově a před 9. srpnem 1462; Týž: „*Memorandum*“ Antonia Mariniho z Grenoblu o udatném postupu proti Turkům. In: Křížové výpravy v pozdním středověku, s. 179–190, URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 218–220, 583–589 k Memorandu, s. 583 pozn. 24 o záměně Bavorska za Sasko.

k posláni posla do Uher k povzbuzení krále Matyáše Korvína, eventuálně s nabídkou pomoci.⁸

Ze dne 18. dubna 1463 pochází zpráva o odeslání benátského vyslance Jana Aymo Stura do Uher, kterému byl svěřen jak Mariniho návrh spolku panovníků a protiturecké výpravy, tak „konkurenční“ instrukce od papežského vyslance pana de Luca a z dóžecí rady. Podle zprávy kardinála Bessariona papeži z 26. července 1463, jednajícího v Benátkách, ten se signorií jednal především o přípravě křížové výpravy proti Turkům a jejím hrazení z desátek a dalších dávek. Dále Bessarion dosvědčil vyslání benátského vyslance do Uher a dalšího vyslance, patricije Pavla Mauricena (Morosini) ve stejné záležitosti do Německa, Čech a Polska, přičemž zpravoval o nabídce pomoci Burgundsku a nutnosti k tomu přesvědčit krále Francie. Podle jeho další zprávy kardinálovi z Pavie z 28. srpna 1463, předchozího dne 27. srpna Benátčané na náměstí sv. Marka veřejně vyhlásili křížovou výpravu proti Turkům k znovudobytí poloostrova Peloponésu (Morei) a uzavřeli dohodu s albánským knížetem Jiřím Skanderbegem o zaslání vojenské pomoci. Jednání kardinála Bessariona s Benátkami ovšem směřovalo k prosazení konkurenčního papežského projektu křížové výpravy, kterou podpořilo Burgundsko, a tyto tři mocnosti spolu skutečně uzavřely protitureckou ligu 19. října 1463 podle benátské relace z 4. listopadu 1463. (Již předtím bezprostředně po dobytí Bosny Turky uzavřely spojenectví Benátky s Uhrami 12. září 1463.) V odpovědi Benátek králi Jiřímu Poděbradskému z téhož dne s informacemi o této lize a uzavření příměří s císařským Terstem prostřednictvím papežské kurie vlastně Benátky definitivně odmítly Jiřího návrh spolku křesťanských panovníků. V téže době koncem října 1463 zpravoval vyslanec Peter Knorre z Bruselu, že podle zprávy z Prahy, král Jiří Poděbradský očekával poselství z Francie a Burgundsku, asi reagující na Mariniho misi, které ale zřejmě nedorazilo, a že list „von Anthonio Marino“ určený českému králi byl přečten na zemském sněmu.⁹

⁸ URBÁNEK, R.: ČD. III, 4, s. 590–593, 597, 600–603, 607 a 752 k Mariniho poselstvím do Benátek a Francie (jež podle nečetných zpráv nedovedeme odlišit); ODLOŽILÍK, O.: c. d., s. 151–155, zde pojednal o Parlamentu, podle autora sepsal Marini svůj návrh po první návštěvě Benátek asi v Praze v roce 1462 před návštěvou Francie a Burgundsku (k 18. listopadu 1462, též studie HUESMANN, J. M. zde v pozn. 13), aniž Odložilík věděl o jeho jednáních v Uhrách a Miláně; MIKULKA, Jaromír: *Jiří z Poděbrad a plán mírového uspořádání Evropy*. Slovanský přehled, 50, 1964, č. 2 a 3, s. 75–80, 154–159, zvl. s. 80 o Marinim, že přinesl do Polska list krále Ludvíka XI. Kazimírovi IV. z 28. ledna 1463; HECK, R.: *Polen und das Friedensprojekt*, s. 103, 107, pozn. 32 a 34 k listům z 28. ledna, 26. března a 14. června 1463.

⁹ FRA, II, 20, s. 290–294, č. 295, zprávy z 17. března (výše), 18. dubna, 23. června a 4. listopadu 1463; BACHMANN, Adolf (ed.): *Urkundliche Nachträge zur österreichische-deutsche Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrich III.* In: FRA, 46, *Diplomata et acta*. Vídeň 1892, s. 18–21, č. 12 Be-

Marini poprvé o projektu Parlamentu psal ve své Radě králi o zlepšení kupectví v Čechách asi z konce roku 1462 či z jara 1463, kde při odpovědích na první dvě královny otázky: jak smířit Čechy s římskou církví a jak zahrnout všechny panovníky do jedné smlouvy nejprve napsal: „že lepší obyčej, svatější ani ušlechtilější nenie, mimo parlament již častokrát V/aší/ M/ilosti/ pověděné, a aby najkřesťanštější král Franský byl najvyšší ten, jenžby to jednal V/aší/ J/asnos/ti a všeho lidu Českého“ a u druhé otázky potom: „skrže poselstvie, kterěz pro V/aší/ J/asnos/t po všech křesťanských národiech učinil sem, jakož řečeno jest o novém parlamentu“. Jestliže Memorandum připravil Antonius Marini pro jednání zřejmě již s Polskem a jistě s Benátskou signorií před 9. srpnem 1462, tak širší Parlament s propracovanějším návrhem spolku křesťanských panovníků, protiturecké aliance a mírového řešení sporů u mezinárodního soudu, dále na valném shromáždění delegátů a radě panovníků s místem zasedání v Basileji (poprvé 26. února 1464) připravil též autor pro jednání zejména s Francií. To mohlo být aktuální až po vyhybavých odpovědích v Benátkách z 17. března 1463 a jejich dalším jednání v dubnu, červenci a srpnu téhož roku. Tomu by odpovídalo časové zařazení vzniku Parlamentu ke květnu 1463, podle zápisu Parlamentu v registrech polské královské kanceláře Metryce koronne v červnu 1463, otázkou zůstává vznik předchozí Rady králi ke zlepšení kupectví v Čechách na jaře, či počátkem roku 1463, podle Václava Vaněčka snad již koncem roku 1462 (po prvních obtížích v Benátkách?). Podle Františka Šmahela také mezi Memorandem a Parlamentem je mnohem více styčných bodů, než připouštělo starší bádání. Český a francouzský vyslanec Marini zamířil snad do Polska na tamější sněm v Piotrkowě v říjnu 1463, kde byl návrh Parlamentu předložený Marinim projednáván (podle zápisu v královských registrech), a nakonec do Uher v době korunovace Matyáše Uherského 29. března, s nímž přes Matyášovy výhrady ve věci laického koncilu uzavřel smlouvu o spojenectví 14. dubna 1464.¹⁰

ssarionova zpráva z 26. července 1463, tamtéž, s. 21, č. 13 Bessarionova zpráva z 29. července 1463, tamtéž, s. 21–22, č. 14 Bessarionova zpráva z 28. srpna 1463 a tamtéž, s. 23–27, č. 16 zpráva Petra Knorra z konce října 1463.

¹⁰ VANĚČEK, V.: *Historický význam projektu krále Jiřího a vědecké problémy kolem něho* (dále jen *Historický význam projektu krále Jiřího*). In: Všeobecná mírová organizace, s. 7–58, zvl. s. 32 k dataci „Parlamentu“ do léta 1463 podle znění v registrech polské královské kanceláře tzv. Metryce koronne, tamtéž k dataci Rady do roku 1462, s. 14–18, 21 k organizační struktuře projektu; KEJŘ, Jiří: *Text mírového návrhu krále Jiřího*. In: Všeobecná mírová organizace, s. 61–69 edice Parlamentu jako Tractatus pacis toti christianitati fiende a KINCL, J.: *Překlad: Smlouva o nastolení míru v celém křesťanstvu*, tamtéž, s. 71–79. Na zápis v Metryce koronne poprvé upozornil HECK, R.: *Czeski plan zwiazku wladców europejskich z lat 1462–1464 a Polska*. In: *Studia z dziejów polskich i czechoslowackich*, I. Vratislav 1960, s. 155–182, zvl. s. 169, pozn. 50; za oficiální kopii původního textu a nejstarší verzi jej označil KEJŘ, J.: *Manuscripts*,

4) Poté následovalo poselstvo Albrechta Kostky z Postupic (s českým plnomocenstvím) a Antonia Mariniho (s polským a uherským plnomocenstvím) do Francie od 16. května do 14. září 1464, při kterém byla s Francií po několika slyšeníh a jednáníh uzavřena smlouva o přátelství 18. července 1464 navzdory pŕihonu papeže Pia II. na krále Jiřího z Poděbrad z 16. června 1464. České poselstvo francouzskému králi Ludvíkovi XI. předložilo návrh Parlamentu, který ale královi rádci odmítli. Král Ludvík XI. se v tomto období od února 1463 do září 1464 v duchu galikanismu odvrátil od papežské kurie a v říjnu 1464 dokonce obnovil ustanovení galikanismu (tj. přisvojení desátku a obsazování obročí ve Francii králem a nikoli papežem), což umožnilo alespoň uzavření přátelské smlouvy. V rámci tohoto přátelství dokonce král Ludvík jmenoval členem své královské rady kališníka Albrechta Kostku z Postupic, tj. z hlediska papežské kurie a přes Ludvíkovo ohrazení vůči českému husitství kacíře, a vatislavského biskupa Jošta z Rožmberka. Česká historiografie v podstatě nepřihlíží k vlastním Ludvíkovým zájmům při uzavření této smlouvy, Ludvík XI. totiž právě v červnu 1464 vyhlásil válku říšskému městu Méty s požadavkem složení holdu, v létě 1464 potom chystal tažení do Itálie s cílem získat titul římského krále a při tom udělit investituru (schválení lén) vládcům Burgundska a Lucemburska Filipu III. Dobrému a Milánska Francesku Sforzovi za přijetí jejich vojenské pomoci. Přátelskou smlouvou si Ludvík XI. v Římské říši zajistil vojenskou neutralitu krále Jiřího z Poděbrad.¹¹

éditions et traductions du projet. In: Sborník Cultus pacis, s. 75–82, zvl. s. 76; URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 220, 580–582, 596–600, 755–765 k Parlamentu; ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny země Koruny české*. VI. Praha – Litomyšl 2007, s. 207–211 především k Parlamentu; HECK, R.: *Polen und das Friedensprojekt*, s. 104, 107, pozn. 43 k pravděpodobné přítomnosti Mariniho v Piotrkowě. Na čtvrtý rozměr mírového projektu, a sice nápravný upozornil podle data zahájení v neděli Reminiscere (26. 2. 1464) v době pŕstu a pokání BOUBÍN, J.: *Mírový projekt Jiřího z Poděbrad*. Východočeské listy historické, 25, 2008, s. 27–39, zvl. s. 36–39. K Radě králi již PALACKÝ, F.: *Rada králi Jiřímu o zlepšení kupectví v Čechách psaná asi leta 1463. (Ze starého rukopisu v archivu hradeckém)*. ČSVMČ, 2, 1828, č. 3, s. 3–20, zvl. s. 10; též *Výbor z literatury české*. II, s. 778–792. Nejnověji BOUBÍN, J.: *Projekt krále Jiřího. Jeho geneze, proměny a ztroskotání*. In: BOUBÍN, J. a kol.: Hledání nové Evropy, s. 45–74, zvl. s. 53, 60–61 poukázal na rozdíl mezi Memorandem a Parlamentem analýzou pojmosloví, jestliže v Memorandu jsou Turci zmíněni 14× a pax (mír) šestkrát, potom v Parlamentu je poměr opačný: mír je zmíněn 26× a Turci pouze osmkrát a na s. 62 o odmítnutí mocenských nároků císaře a papeže oproti projektu Pierra Duboise z počátku 14. století.

¹¹ URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 755–765; MACEK, Josef: *K zahraniční politice krále Jiřího*. Československý časopis historický (dále jen ČSCH), 13, 1965, s. 19–48, zvl. s. 30, 36, autor se ale více zabýval souvislostmi s předchozími mírovými návrhy a poté vyvrátil Palackého mínění o ústupnosti papežské kurie k poslední Jiřího nabídce přednesené v Římě prostřednictvím poselstva saských knížat Arnošta a Albrechta po 20. březnu 1471; LASSAL-MONIE, Jean-Francois: *Ludvík XI., Jiří z Poděbrad a křížová výprava*. In: Křížové výpravy

U tohoto poselstva známe přesně jeho „technické parametry“, dobu přepravy 93 dní (kromě 31 dnů pobytu a jednání ve Francii), z toho 73 dní jízdy a 18 dní odpočinku, přičemž poselstvo ujelo 486 mil (různé míle, velké, velmi velké, české i malé), takže cestovní rychlost činila průměrně 5,34 mil a ve dnech jízdy 6,66 mil. Nejvíce ve Francii urazilo poselstvo 13 a 12 mil, takže mezi 77–144 km a průměrně v době jízdy mezi 39–74 km, nejspíše asi 60 km, což je rychlost dosti vysoká.¹²

5) Poutnická výprava či neoficiální a zřejmě propagační poselstvo Jaroslava Lva z Rožmitálu do západní Evropy od 28. listopadu 1465 do počátku února (asi 10. února) 1467, jež zřejmě reagovalo na vyhlášení nového pŕuhonu na krále Jiřího Poděbradského papežem Pavlem II. 2. srpna 1465. Ačkoliv bylo toto poselstvo v nové situaci maskováno jako soukromá výprava pana Lva s poznávacím, rytířským a poutnickým charakterem, ve skutečnosti představovalo nový tah krále Jiřího na politické šachovnici Evropy, neboť jeho úkol byl podle Urbánka přímlovčí za kaceřovaného krále či obecně diplomatický anebo podle novější literatury především propagační, představit Čechy

v pozdním středověku, s. 191–201, zvl. s. 192 ke galikanismu krále Ludvíka XI.; HEYMANN, F. G.: *c. d.*, s. 309–311 zřejmě oprávněně dospěl k původní Poděbradově aspiraci na první pŕetileté předsednictví spolku v Basileji v rámci „národu“ Germánie (o císaři se tu návrh vůbec nezmiňuje!, ani o ohrožených Uhrách!), takže návrh na předsednictví francouzského krále Ludvíka XI. po 26. únoru 1464 byl již modifikovaným ústupkem. Regesty Jiřího a Ludvíkova zplnomocnění a smlouvy u HAAS, Antonín (ed.): *Archiv Koruny české. 6. Katalogy listin z let 1438–1526*. Praha 1958, s. 95, č. 169 (16. 5. 1464, Praha), s. 95, č. 171 (14.7.1464, Dieppe) a s. 96, č. 172 (18.7.1464, Dieppe), český překlad smlouvy u MACEK, J.: *Jiří z Poděbrad*. Praha 1967, s. 261–264, zpráva o tažení Ludvíka XI. do Itálie od Jiřího královského sekretáře Jošta z Einsidel z Prahy ze 4. července 1464 in: FRA, II, 20, s. 333–334, č. 318; k tomu URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 695, 759. Nejnověji z právníckého hlediska ozřejmil ztroskotání právnícky promyšleného mírového plánu MALÝ, Karel: *Právní povaha mírového návrhu krále Jiřího z Poděbrad*. In: BOUBÍN, J. a kol.: *Hledání nové Evropy*, s. 75–84, zvl. s. 76–80, 83 ohledně existence mezinárodního práva v samých počátcích, bez existence pojmu státní suverenity, tehdy stále omezené jednak římským císařstvím a jednak papežstvím, na což poukazovali francouzští rádcové Ludvíka XI., zatímco Jiřího plán nebral ohled na císaře a pouze při výběru desátek na obranu unie počítal s papežem, tamtéž, s. 80.

¹² MALYSZ, Bohdan: *Najstarsza czeska relacja podróznicza. Poselstwo Jerzego z Podiebradow do Francji w roku 1464 w swietle dziennika Jaroslawa*. Český Těšín 2004, s. 90, autor rozebral podle Jaroslava deníku (srov. níže) cestu do Francie o 36 dnech, 28 dnech jízdy a 8 dnech odpočinku v 176 mílech, průměrnou rychlostí 4,89 mil a ve dny jízdy 6,29 mil a zpáteční cestu o 55 dnech, 45 dnech jízdy a 10 dnech odpočinku v 310 mílech, průměrnou rychlostí 5,64 mil a ve dny jízdy 6,89 mil, tamtéž, s. 86 a 89–90, sestavil cestovní diář poselstva po dnech, v němž ale na s. 84 posunul noclehy poselstva v období 20.–24. května 1464 o jeden den dopředu, takže v Tachově určil jen dva dny pobytu místo tří a do Norimberka určil první nocleh na 23. května; správně podle R. Urbánka (práce cit. v další poznámce) 24. května 1464, tamtéž, s. 83–84, tiskové chyby jsou u počtu mil k 31. květnu a 9. červnu 1464, tamtéž, s. 84–85, česká a francouzská míle měla 11 km, malá 5,91 km, tamtéž, s. 90.

nikoliv jako kacíře, ale jako pravé křesťany – katolíky a jako národ velmi zdatných válečníků. Tuto charakterizaci přinesl vedle jiných Petr Čornej, snad bylo podle něj i sondážním poselstvem, a podle mě snad trochu i výzvědným poselstvem. Zatím bylo v naší historiografii málo povšimnuto pramenné svědectví Jutty Huesmann z účetních knih burgundského dvora, kde nalezla zaplacení útraty za 30 členů poselstva vedeného Lvem z Rožmitálu a Janem Žehrovským z Kolovrat v hostinci v Bruselu ve výši 306 livrů ve dnech 22. ledna–10. února 1466 a jeho jednání s vévodou Filipem Dobrým o „pour matieres secretes“, tj. tajných tématech, což jednoznačně dokládá politický a diplomatický význam poselstva.¹³

Poselstvo Lva z Rožmitálu bylo přijato na řadě západoevropských dvorů, o čemž svědčí jemu vystavené glejty a cestovní pasy. Rudolf Urbánek sice otiskl dva z těchto glejtů české královny Johany a císaře Fridricha III., u ostatních však uvedl jen vydavatele a jejich místa a data vystavení, aniž vysvětlil, odkud čerpal své informace. Před nedávnem Werner Paravicini nejen otiskl seznam všech 22 známých glejtů a pasů s údaji o jejich vydavatelích, místě a datu vydání, jejich edicích a zmínkách o nich v našich dvou cestopisech a případně dokonce archivním uchování, ale rozsáhle rozebral vztah těchto glejtů k Šaškově a Tetzlově cestopisu, upozornil na dosud uchované zprávy a originály glejtů v archivech ve Francii a Španělsku, analyzoval uvedené charakteristiky Rožmitálovy mise v těchto glejtech a uvedl ještě celou řadu dalších skutečností. Samotné glejty a pasy rozdělil na zmíněné v cestopisech a otištěné v roce 1577, na zmíněné v cestopisech, ale neotištěné v roce 1577, na nezmíněné v cestopisech, ale otištěné v roce 1577 a zmíněné v cestopisech, ale nevystavené. Obdobně vedle záznamu o poselstvu v Bruselu u J. M. Huesmann

¹³ URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále, Deníky panoše Jaroslava a Václava Šaška z Bírkova* (dále jen *Ve službách Jiříka krále*). Praha 1940, v úvodní studii *České cesty na západ a nejstarší dva české cestopisy*, s. XXII, XXVII k přímlovčímu a poté diplomatickému významu Rožmitálova poselstva, k vydání těchto cestopisů a cestopisu Gabriela Tetzela srv. zde níže; HEYMANN, F. G.: *c. d.*, s. 443 se vůbec významem Rožmitálovy výpravy nezabýval; ODLOŽILÍK, O.: *c. d.*, s. 174–175 k pozorovacímu a kontakty navazujícímu významu poselstva; MACEK, J.: *Jiří z Poděbrad*, s. 180 k neoficiálnímu a mírumilovnému významu poselstva; ČORNEJ, P. – BARTLOVÁ, M.: *c. d.*, VI, s. 228–230 k propagačnímu a sondážnímu významu Rožmitálova poselstva; HUESMANN, Jutta M.: *Über einige Aspekte des Aufenthaltes Leos von Rožmítal an Hof Philipps des Guten von Burgund (1466)*. Středočeský sborník historický, 25, 1999, s. 49–61, zvl. s. 54 o zaplacení útraty (ale pas byl vystaven 40 členům poselstva), s. 52 o tajném jednání, s. 51, 60 objevitelsky k politickému a dvorskému poslání Rožmitálova poselstva, s. 51, pozn. 18 též k tajným jednáním Mariniho v Bruselu před 18. listopadem 1462 a zaplacení jeho útraty 61 livrů 10 s.; JOHANEK, Petr: *Und thet meinen herrn gar gross eer. Die Ritterreis des Lew von Rožmítal*. In: *Literatur – Geschichte – Literaturgeschichte. Beiträge zur mediävistischen Literaturwissenschaft. Festschrift für Volker Honemann zum 60. Geburtstag*. Frankfurt am Main 2003, s. 456–480, zvl. s. 480 ke kavalířskému významu.

nalezl další záznam v burgundských účtech z 30. ledna 1466 o přítomnosti Lva z Rožmitálu a Jana Žehrovského na dvoře Filipa III. Dobrého v Bruselu („le seigneur de Rocendale, du royaulme de Behaigne, et frere de la royne dudit Behaigne, le conte de Zeeharowyt“) a též ve vévodově itineráři („Rothenthal – Tschenkowitz“), dále ve ztracených bretoňských účtech o udělení řádu hermelínu v květnu 1466 („frere de la Roine de Boemye“) a o udělení aragonského řádu králem Janem II. z 20. října 1466 v Zaragoze a o vystavení glejtu stavu Katalánska z 2. listopadu 1466 v Barceloně. V glejtech též nalezl uvedené důvody výpravy – poznávací (v Miláně byl dokonce Rožmitál přirovnán k antickému hrdinovi Odysseovi), rytířský, zdokonalení šlechtického chování, poutnický a tytéž čtyři motivy shledal i v obou cestopisech. Paravicini snad jednou připustil diplomatický a politický úkol poselstva a dokonce si položil otázku možné obnovy mírového plánu jako legitimace krále Jiřího z Poděbrad na evropských dvorech. A ještě napodruhé upozornil na důležité místo Šaškova cestopisu, kde angličtí piráti nabízeli Rožmitálovi doprovod až do Santiaga da Compostella, ale on dal přednost cestě na dvůr francouzského a sicilského krále. V samotném závěru své studie Paravicini vyvrátil původní všeobecný názor o zachycení většiny glejtů a pasů v obou cestopisech. Dospěl k názoru, že tyto glejty byly otištěny až v prvním vydání Šaškova cestopisu v roce 1577, takže to byl sám biskup Stanislav Pavlovský či jím pověřený editor, kdo tyto glejty našel v tehdejším archivu pánů z Rožmitálu, přičemž několik dalších glejtů je v cestopisech zmíněno, aniž je nyní známe. Z toho plyne, že Rožmitálovo poselstvo do Čech přivezlo celou řadu listin – glejtů a cestovních pasů, listin na udělení řádů a dalších písemností.¹⁴ Poselstva se možná zúčastnil Rožmitálův syn Zdeněk Lev z Rožmitálu (viz kapitolu o personální skladbě poselstev).

Na česko-francouzskou smlouvu o přátelství navázala dvě poselstva z let 1466 a 1467, která ale již nerozvíjela Mariniho a Poděbradův mírový plán: Poselstvo hradištského mnicha Jana Starústky (či Staruostky) z Hranic do Francie od pověření 15. září 1466 (kdy a jak proběhlo vlastní jednání,

¹⁴ URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. 186–189 k listům císaře Fridricha III. a královny Johany; PARAVICINI, Werner: *Bericht und Dokument. Leo von Rožmitál unterwegs zu den Höfen Europas (1465–1466)*. Archiv für Kulturgeschichte, 92, 2010, s. 253–307, zvl. s. 294–298 k seznamu 22 glejtů včetně udělení aragonského řádu skleněného džbánů či Panny Marie (stola et jarra) z 20. října 1466 pod č. 19a, s. 258–267 k vztahu glejtů k oběma cestopisům, s. 271–273 k zprávám a glejtům v archivech Francie a Španělska, z toho k záznamu v burgundských účtech a k itineráři na s. 272 a pozn. 104 tamtéž, na s. 275 k bretoňským účtům, s. 285–292 k charakteristikám Rožmitálovy cesty, z toho k Odysseovi na s. 287, dále na s. 255 k diplomatickému významu poselstva, s. 281 k pirátům a s. 292–294 k otištění glejtů až v roce 1577. Na záznamy v archivech Španělska upozornil již BAŽURA, Bohumil: *Styky mezi Českým královstvím a Španělskem ve středověku*. Táborský archiv, 7, 1995–1996, s. 5–87, zvl. s. 85–86.

nic nevíme). V pověřovací listině český král Jiří žádal francouzského krále o přímělu a slyšení v Římě, sliboval pomoc Ludvíkovi XI. a oznámil, co již učinil pro restituci a obnovu kostelů a klášterů. Současně Jan Starúška do Francie přinesl opis Heimburkovy Apologie z téhož roku.¹⁵

Následovalo poselstvo novocellského opata Gosvina Špána z Barnštejna do Francie od pověření 4. ledna 1467 do přijetí králem Ludvíkem XI. 20. dubna 1467 a navazující sice na smlouvu o přátelství, ale vůbec ne již mírové, ale s návrhem jednak protipapežské a proticísařské koalice, dále společného útoku Čech, Francie, Dánska, Polska a některých říšských knížectví (Saska, Braniborska a Bavorska, asi omylem i Uher) na Burgundsko a získání Lucemburska a konečně s pověřením jednat o svolání koncilu francouzským králem Ludvíkem XI. Gosvin Špán poděkoval francouzskému králi rovněž za přímělu u papeže v Římě. Král Ludvík XI. ve své odpovědi plně přijal první a třetí bod Špánova poselství, do koalice zahrnul ještě Milánsko, eventuálně Neapolsko, a souhlasil s přípravou koncilu, kde byl opět ochoten se za českého krále přimluvit v Římě i s požadavkem zachování basilejských kompaktát, pouze odsunul vojenskou akci. Gosvin Špán poté ve Francii jednal s milánskými vyslanci, jimž navrhl uzavření smlouvy o přátelství (proti císaři Fridrichovi III. a Benátkám) a zajel snad dokonce do Milána. Jiřího útok na Burgundsko vévody Filipa III. Dobrého nejen kvůli Lucembursku, ale i jako člena papežské a císařské koalice z října 1463, měl zřejmě potrestat Burgundsko jak za nepřistoupení a ztroskotání Jiřího mírového projektu, tak bezprostředně reagoval na přípravu burgundské křížové výpravy proti České koruně v roce 1466. To se ale změnilo v roce 1469.¹⁶

¹⁵ MACEK, J.: *Král Jiří a Francie v l. 1466–1468*. ČSCH, 15, 1967, s. 497–534, zvl. s. 508–510, pověřovací listinu z 15. září 1466 otiskl tamtéž, s. 531. Opisy pověřovací listiny a Apologie našel J. Macek v Národní knihovně v Paříži.

¹⁶ Tamtéž, s. 512–521, na straně 514 J. Macek opravil identifikaci Gosvina Špána z Barnštejna a odlišil ho od rytíře Jana Špána z Barnštejna a vydal přesnější latinské téze Špánova poselství z Národní knihovny v Paříži (tam i opis pověřovací listiny) tamtéž, s. 532–533, odpověď Ludvíka XI. tamtéž, s. 521–524, o smlouvě s Milánskem tamtéž, s. 524–526; PAŽOUT, Julius (ed.): *König Georg von Böhmen und die Concilfrage im Jahre 1467. Ein Beitrag zur Geschichte von Böhmen*. Archiv für österreichische Geschichte. 40, Viedeň 1869, s. 323–371, zvl. s. 357–371, příloha VI. vydal německou Špánovu zprávu, o obou nepřátelských koalících s. 360, 362–363, na Gosvinovo poselstvo odpovědělo ohledně koncilu francouzské poselstvo, které přišlo do Prahy v létě 1467, tamtéž, s. 340; MARIN, Olivier: *Filip Dobrý, Burgundsko a křížové výpravy*. In: DE LANNOY, Guillebert: *Cesty a poselstva*. SVÁTEK, Jaroslav – NEJEDLÝ, Martin – MARIN, Olivier – SOUKUP, Pavel (ed.): Praha 2009, s. 42–71, zvl. s. 64 a 69, kde se zmiňuje o vyslání dominikána Nicolase Jacquiera do Vratislavi s úlohou výzvěd a přípravy tažení proti Poděbradovi v roce 1466; LASSALMONIE, J. F.: *Ludvík XI., Jiří z Poděbrad*, s. 195–196 ke Špánovu poselstvu a uzavření smlouvy o přátelství a vojenském spojení s vévodou Karlem Smělým Burgundským v Haagu v roce 1469, neboť Karel se distancoval od otcovy politiky;

Kromě uvedených poselstev a legací spojených s prosazením mírového projektu a propagace krále Jiřího Poděbradského jsem již výše uvedl jejich návaznost na předchozí smlouvy o přátelství a pomoci s okolními státy a nyní mohou ještě dodat stálou aktivitu české diplomacie jednak do Římské říše na jednotlivé říšské sněmy, k císaři a říšským knížatům i s návrhy na reformu Říše jako v srpnu 1463, tak k římské kurii s cílem dosáhnout slyšení a usmíření s papežstvím jako v roce 1467 aj.¹⁷

3 Ideová podstata mírových a propagačních poselstev krále Jiřího z Poděbrad

Obecně se ideová podstata poselstev odvíjela od středověkého pojetí míru v tehdejší feudální společnosti. V prvním křesťanském pojetí míru v rámci katolické církve jakoby v mystickém těle Kristově mělo být dosaženo harmonie všech částí církve. V žádném případě se nemohla na vytváření a udržování křesťanského míru podílet kacířská, tj. husitská část církve, zvláště po zrušení kompaktát 31. března 1462. Jiříkův a Mariniho mírový plán podle tohoto hlediska nemohl být v tehdejší Evropě úspěšný a zvláště po vyhlášení púhonu na kacířského českého krále Jiřího (vlastně již v předpokládané klatbě) k papežské stolici Piem II. 16. června 1464 a opětně Pavlem II. 2. srpna 1465 byl v podstatě již neproveditelný. V druhém obecném pojetí míru, jež se vyvinulo z římské právní instituce „pax romana“ v době antiky, kdy Řím tento mír mocensky nastolil a jenž byl vztahem síly, se před-

HEYMANN, F. G.: c. d., s. 549–550 zmínil další přátelské poselstvo Špána z Barnštejna do Francie na jaře 1469 a současně poselstvo Jiřího ze Steinu do Burgundsku v červenci 1469, jež podpořilo aspiraci Karla Smělého na Římské království proti římské kandidatuře uherského krále Matyáše Korvína (obě další „nemírová“ poselstva prosazovala současně již vojenské koalice!); ODLOŽILÍK, O.: c. d., s. 238–241, 246 o téže misi rakouského šlechtice Jiřího ze Steinu, přítele Řehoře z Heimburka.

¹⁷ FRA, II, 20, s. 313–319, č. 310, srpen 1463, Praha, tamtéž, s. 325–328, č. 315, vyslanci k císaři Fridrichovi III. o očištění z kacířství a slyšení, březen 1464, Vídeňské Nové Město, tamtéž, s. 407–419, č. 360, návrh apelace dr. Řehoře z Heimburka, 18. července 1466, Praha, tamtéž, s. 647–660, příloha A., Apologie dr. Řehoře Heimburka z roku 1467, tamtéž, s. 415–418, č. 366, čeští poslové Albrecht Kostka a Beneš z Veitmile na říšský sněm v Norimberku, 11. listopadu 1466, tamtéž, s. 424–425, č. 373, zprostředkující poselstvo německých knížat k římské kurii, 25. ledna 1467, Praha, tamtéž, s. 610–615, č. 505, Manifest krále Jiřího o pomoc k říšským knížatům proti papeži, 1. ledna 1470, Praha. K Poděbradově rozhodčí roli v Říši, Uhrách (Matyáše Korvína s Jiskrou a bratříky) a Polsku (Kazimíra IV. s Řádem německých rytířů) nyní ŠANDERA, Martin: *Mírová diplomacie Jiřího z Poděbrad*. In: BOUBÍN, J. a kol.: *Hledání nové Evropy*, s. 153–172, zvl. s. 163 a 164, kde přece jen o Jiřího podpoře Jiskrovi v letech 1452 a 1460.

pokládalo nastolení míru mocenskými či diplomatickými prostředky. V takovém případě mohl být Jiřího a Mariniho mírový plán částečně úspěšný aspoň v diplomatické rovině a v době jednání, nikoliv vynuceného míru, ale budování míru jako prostředku obrany husitského státu České koruny. Konečně ve třetím pojetí míru rovněž existujícím od antiky se mír chápal jako prostředek k zachování a udržování řádu, dále spravedlnosti, práva, pořádku, harmonie i svornosti a prosperity (sem by patřilo uzavírání landfrýdů, smluv o přátelství a podobně). Český král Jiří a Marini tu mohli navazovat na mírotvorné dílo římského císaře Karla IV. a politiku říšských a zemských landfrýdů od doby krále Václava IV. a v době husitské a pohusitské za tehdejšího bezvlády a v době krále Ladislava Pohrobka.¹⁸

4 Diplomatický význam Jiřího poselstev

Diplomatický význam poselstev lze hodnotit právě na základě druhého obecného pojetí míru jako diplomatickou obranu husitského státu České koruny a současně jako pokus o nastolení po vzoru „pax romana“ jakéhosi „pax bohemica“ při souběžném budování mírového spolku křesťanských států, bránících Evropu proti Turkům. Krále Jiřího totiž již bezprostředně po zrušení platnosti kompaktát 31. března 1462 katolický administrátor Hilarius Litoměřický varoval: „Pak ti, kteříž budú chtějí státi v poslušenství otce svatého (tj. papeže), od tebe odstúpí, jemužto tvá velebnost vysoce rozumí.“ A dále: „Tak se muož popuditi stolice papežská proti vaší jasnosti, že proti tobě ... k tvé potupě a k našemu neslychanému zlému, dá království jinému.“¹⁹ (Hilarius, ale i Jiřího okolí si to jistě uvědomovalo již tehdy šest let

¹⁸ FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana: *Říšská ceremonie smíření 1372 podle Jeana Froissarta: pojetí míru ve Svaté říši římské za vlády Karla IV.* In: Všední a sváteční život na středověkých dvorech. *Mediaevalia historica Bohemica*, 12, 2009, Supplementum 3, s. 105–127, zvl. s. 123–124 k trojímu pojetí míru; JUROK, Jiří: *Česká koruna v roce 1348 a Česká konfederace v roce 1619.* In: Korunní země v dějinách českého státu. II. Společné a rozdílné. *Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století.* Úsp. BOBKOVÁ, Lenka – KONVIČNÁ, Jana. Praha 2005, s. 517–541, zvl. s. 523 an. k centralistické a lenní Karlově koncepci České koruny, s. 533 an. k moderní ústavě moderního státu České konfederace jako suverenního, parlamentního a konstitučního státu, s. 540–541 pouze ke dvojí shodě obou koncepcí státu – v mírové politice císaře Karla IV. založené na soustavě mírových smluv a obdobně k smluvnímu principu České konfederace, obě koncepce se realizovaly v podstatě na stejném území. Podněty z landfrýdských smluv v Poděbradově mírovém projektu Parlamentu v jeho člancích 1–8 podrobně rozebral BERAN, Zdeněk: *Landfrýdy v pozdně středověkých Čechách. Poznámky k textu Poděbradova projektu.* In: BOUBÍN, J. a kol.: *Hledání nové Evropy*, s. 129–151, zvl. s. 142–145.

¹⁹ PODLAHA, Antonín (ed.): *Hilaria Litoměřického List králi Jiřímu z Poděbrad.* In: *Editiones archivii et bibliothecae S. F. Metropolitani capituli Pragensis opus XXIII.* Praha 1931, s. 20,

před rozpoutáním války uherským králem Matyášem Korvínem). Podobně předhazoval králi o něco později i mistr Pavel Žídek ve své *Spravovně* z roku 1470: „Pakli by konečně Vaše Jasnost nemienila u vieře se s jinými králi sjednati, tehdy stuoj dlúho nebo krátko, Vašie Jasnosti nelze jest královstvie obdržeti, netoliko od nepřátel, ale že chudině se steskne tak dlúho válčiti, aneb šacunky dávati...“²⁰

Tak v čele a pod předsednictvím francouzského krále a ve čtyřech kuriích „Parlamentu“: francouzské, německé, italské a španělské (původně v Memorandu ještě řecké, jež měla vlastně obsáhnout pravoslavné státy východní Evropy) se měly jednak mírovým způsobem řešit všechny spory a současně organizovat křížová výprava proti Turkům střídavě pod vedením českého, uherského a francouzského krále a burgundského vévody, přičemž vůdce výpravy si mohl nárokovat trůn byzantského císaře (burgundský vévoda Filip III. Dobrý svou účast na spolku bez papeže výslovně odmítl, podobně a postupně i uherský král Matyáš Korvín). Už Rudolf Urbánek si všiml, že mírový projekt byl spíše prostředkem než účelem a měl spíše funkci obranou pro stát Jiřího z Poděbrad.²¹ Nejnověji se k tomuto pojetí připojil Martin Nejedlý,²² jako v podstatě konkurenční projekt k papežově chystané křížové výpravě proti Turkům jej chápou František Šmahel a Petr Čornej.²³ Nad to se pravděpodobně stal i nevíтанou a modernější konkurencí křížové výpravy podle tradičního rytířského ideálu za vysvobození Jeruzaléma burgundského vévody Filipa III. Dobrého, politického fantasy, od přijetí křížáckého rytířského slibu na Bažantí slavnosti v Lille v roce 1454, výpravy realizovatelné právě jen v případě míru a jistoty jeho zemí.²⁴ Přesto lze o tomto prostředku „pax bohemica“ v rámci tzv. „Parlamentu“ mluvit jako o Mariniho myšlenkovém projektu „vtipu“ a Jiřího mocenské záštitě, s jejichž pomocí tento prostředek

v citátu vynechána nesrozumitelná slova podle edice.

²⁰ TOBOLKA, Zdeněk (ed.): *M. Pavla Žídka, Spravovna*. Historický archiv České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Číslo 33, Praha 1908, s. 10.

²¹ URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 594 k obrannému významu mírového plánu; ODLOŽILÍK, O.: c. d., s. 141 an.

²² NEJEDLÝ, Martin: *Deník panoše Jaroslava o poselstvu z roku 1464 jako historický pramen k plánu protitureckého tažení Jiřího z Poděbrad*. In: Křížové výpravy v pozdním středověku, s. 202–215, zvl. s. 202.

²³ ŠMAHEL, F.: *Antonio Marini z Grenoblu a jeho „Memorandum“*, s. 177; ČORNEJ, P. – BARTLOVÁ, M.: c. d., VI, s. 209–210, ale současně i jako obranný a záchranný projekt; ČORNEJ, P.: *Kvadratura kruhu. (Jiří Poděbradský, kompaktáta a papežství)*. In: Světa a stíny husitství. (Události – osobnosti – texty – tradice), Praha 2011, s. 276–285, zvl. s. 280–283 k témuž a k čtyřleté trpělivosti papeže Pia II. s vyplněním korunovační přísahy krále Jiřího Poděbradského.

²⁴ HUIZINGA, Johan: *Podzim středověku*. Praha 1999, s. 156–158, 148–150.

po určitý čas zadržel rozvinutí papežské a burgundské křížové výpravy a propagandy proti kacířským, husitským Čechám.

Ba co více oproti převažujícímu a obecnému mínění o neúspěšnosti Jiřího mírového plánu, lze upozornit i na jeho částečnou a dočasnou úspěšnost, kdy došlo k vytvoření mírového spolku států vázaných smlouvami o přátelství a pomoci České koruny a Polské koruny od roku 1462, dále Francie od roku 1464 a dočasně Uher pouze v roce 1464, k zmíněnému trojspolku Česka, Polska a Francie, když rovněž Francie uzavřela přátelskou smlouvu s Polskem. V tomto trojspolku se sdružily suverénní státy bez ohledu na univerzalistickou moc papežství a imperiální moc císařství, jak prosazovali a prosadili čeští diplomaté Albrecht Kostka a Antonius Marini při uzavření smlouvy s Francií. V roce 1467 uzavřel další přátelskou smlouvu s Milánskem vyslanec Gosvin Špán a v témže roce projevil zájem o připojení ke spolku udržováním přátelských styků pravoslavný stát Moldávie s vévodou Štěpánem Velikým.²⁵ Může se tu samozřejmě diskutovat, zda samotný „Parlament“ s návrhem mezinárodní mírové unie představoval předobraz dalších renesančních návrhů, Komenského pansofického a irenistického společenství národů světa a daleko později potom Společnosti národů (SN), Organizace spojených národů (OSN) a Evropské unie (EU).²⁶

²⁵ MACŮREK, Josef: *Dvojitý návrhy druhé poloviny 15. století na organizaci Evropy: Českého krále Jiřího z Poděbrad (1458–1471) a moldavského knížete Štěpána Velikého (1457–1504)*. Sborník prací filosofické fakulty brněnské univerzity, 14, 1965, řada historická C, č. 12, s. 94–101, ve skutečnosti ale Štěpán zejména v listě z 25. ledna 1475 žádal o vytvoření a pomoc protiturecké aliance evropských křesťanských panovníků, aniž definoval její organizaci a mírové řešení sporů, tamtéž s. 97; IONESCU-NISCOV, T.: *Česko-rumunské vztahy začaly před půl tisíciletím. (Štěpán Veliký, moldavský kníže, se hlásí k Projektu světového míru Jiřího z Poděbrad)*. Slovanský přehled, 76, 1990, č. 1, s. 78–80, doložil přátelské styky Štěpána s Poděbradem podle listu Štěpána polskému králi Kazimírovi IV. z 1. ledna 1468, ve kterém si stěžoval na zadržení a mučení svého posla s listy k Jiřímu a k roku 1498 Štěpán žádal dodržování míru mezi křesťanskými panovníky, tamtéž, s. 80.

²⁶ VANĚČEK, V.: *Historický význam projektu krále Jiřího*, s. 55, 57 k zařazení v rámci utopií, též o Jiřího projektu jako s „renesančními rysy“; MIKULKA, J.: *Jiří z Poděbrad a plán mírového uspořádání Evropy*, s. 75 a 159 k mírovému plánu buď jako utopii nebo předobrazu Společnosti národů a OSN a na poslední straně připomíná ještě haagskou konvenci; MACEK, J.: *K zahraniční politice krále Jiřího*, s. 19 opět k plánu jako předobrazu SN a OSN, autor ale oproti Vaněčkovi tzv. Návrh či Parlament spíše porovnal s obdobným návrhem trvalého míru, kongresu knížat v čele mírového svazu a společného soudu Pierre Duboise z počátku 14. století a dále díla Marsilia z Padovy *Defensor pacis* z roku 1324 a naopak ho odlišil od humanistického a renesančního díla Mikuláše Kusánského *De pace fidei* z roku 1453, jež navrhovalo uzavření míru nejen mezi křesťanskými panovníky, ale i s pohanskými a mezi různými náboženstvími a církvemi (tj. náboženskou toleranci), tamtéž, s. 23–24; ČORNEJ, P. – BARTLOVÁ, M.: c. d., VI, s. 210 kromě předobrazu SN, OSN a EU připomínají i úkol boje s islámem a Turky.

5 Politické souvislosti poselstev s vnitropolitickým vývojem

Úspěch mírových poselstev, jenž by stabilizoval stávající status quo, nebyl v zájmu domácí katolické opozice, jež usilovala buď o přestup krále Jiřího z Poděbrad ke katolictví, nebo ho chtěla svrhnout z trůnu. Proto katolická panská opozice nebo katolická hierarchie organizovala a psala do zahraničí hanlivé listy o kacířství českého krále a kacířství utrakvistů obecně, o nichž se dochovaly pouhé zprávy o jejich existenci, jednak během jednání Antonia Mariniho v Německu v roce 1462 a ve Francii potom při hlavním jednání s rádci francouzského krále v červenci 1464, jak to vzpomínal samotný pisatel deníku poselstva panoš Jaroslav.²⁷ Bylo to ještě v době vnitropolitického míru v České koruně a o to je to překvapivější.

Katolická panská jednota v čele s Janem Zajícem z Hazmburka a Zdeňkem ze Šternberka otevřeně proti králi Jiřímu vystoupila se svými převážně stavovsko-politickými a ekonomickými požadavky až na zářijovém sněmu v roce 1465.²⁸ Panská opozice se poté ustavila v Zelenohorskou jednotu na Zelené hoře nedaleko od Rožmitálový Blatné v podstatě se stejnými požadavky 28. listopadu 1465, dva dny po odjezdu neoficiálního a propagačního poselstva Lva z Rožmitálu do západní Evropy, což mohlo mít určitou souvislost.²⁹ Zdá se to potvrzovat dosud nepovšimnutá zpráva z diplomatáře císaře Fridricha III. ze září 1466, která informovala císaře o přijetí neuvedených katolických pánů u dóžete Křištofora Mora (1462–1471) v Benátkách, kde ho informovali o existenci katolické opozice proti českému králi přijímajícímu pod obojí způsobou, dále o hrozbě ztráty jejich alodů, lén a dokonce hrdel a současně jej požádali o doprovod benátského průvodce při jejich cestě k římské kurii (ještě uznávali královský titul Jiřího). Zpráva pochází ze šternberského rukopisu, takže ukazuje přímo na zájem a snad i iniciativu Zdeňka ze Šternberka.³⁰

Kromě toho katolickou panskou skupinu mohly již po roce 1460, po odročení sporu o stavovské obsazení zemského soudu, popuzovat například i Pavlem Žídkem v jeho Správně dosvědčené aktivity a superiorní vystupování předního Jiřího důvěrníka, utrakvisty, od roku 1462 povýšence do panského stavu a nejvyššího mincmistra Zdeňka Kostky z Postupic v královské radě

²⁷ URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. XIX, s. 16 a pozn. 10 na s. 193, kde Urbánek tyto listy přičítá katolické panské opozici již v roce 1462.

²⁸ AČ, IV, Praha 1844. PALACKÝ, F. (ed.), s. 102–105, č. 4.

²⁹ AČ, IV, s. 110–114, č. 7; HAAS, A. (ed.): *Archiv Koruny české*, 6, Katalog listin, s. 99, č. 179.

³⁰ BACHMANN, A. (ed.): *c. d.*, s. 41–43, č. 31 „Oratio baronum regni Bohemie ad ducem Venetorum, qui sunt de ritu Romane ecclesie, Mathias etc.“

a na zemském soudě: „Neb sem sám na oko viděl pana Roznberského v radě pod pana Zdeňka Kostku sediecieho daleko, a pan Kostka, an řidie, a páni vyší amen říekají, potíce se na své tváři.“³¹ Zdeněk Kostka, jak jsem již uvedl, stál v čele oboedienčního poselstva do Říma v roce 1462. Obdobně se zřejmě na Jiřího straně v zápase o zemský soud angažoval králův švagr a umírněný katolík Jaroslav Lev z Rožmitálu jako nejvyšší sudí v roce 1464. (Nejvyšším sudím se stal po katolicích Mikuláši Zajíci z Hazmburka /1437–1457/ a Zbyňku Zajíci z Hazmburka /1457–1463/ a před zřejmě utrakvistou Dětrichem z Janovic na Chlumci /1465–1467/).³² Zdeněk Kostka z Postupic a snad i Lev z Rožmitálu tak ve svých osobách v podstatě spojili zahraničněpolitický plán mírového spolku křesťanských panovníků s vnitropolitickým zápasem krále Jiřího Poděbradského s katolickou panskou opozicí. Zdeněk Kostka jako blízký důvěrník krále patřil spolu s katolíky Prokopem z Rabštejna a Vilémem z Rýzemberka a Rábí k neaktivnějším členům královské rady i co do počtu jeho relátorské funkce na králových listinách po roce 1460 a velkou aktivitu vykazoval po roce 1463 na zemském soudě a Lev z Rožmitálu jako králův švagr aspoň dočasně jako nejvyšší sudí v roce 1464 v době sporu katolického panstva s rytířstvem o zemský soud musel zastávat královu protipanskou politiku.³³

³¹ TOBOLKA, Z. (ed.): c. d., s. 12. Židek si všiml v souvislosti s Jiřího válkou se Zdeňkem ze Šternberka i zajímavých a zřejmě neměnných rysů české povahy: „neb Čech kdy vyjde v zbožie a duostojenstvie, nebude-li úzce spravován, jest velmi bláznova věc.“ Tamtéž, s. 9. Ke sporu pánů a rytířů o zemský soud JUROK, Jiří: *Neznámý rukopis doby poděbradské*. Právněhistorické studie (dále jen PHS), 27, 1986, s. 27–55; Týž (ed.): *Edice nových pramenů z neznámého právního rukopisu doby poděbradské*. PHS, 28, 1987, s. 75–104; Týž: *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku*. Nový Jičín 2000, s. 54–56, 82–89.

³² PALACKÝ, F.: *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků zemských a i dvorských ve království českém, od nejstarších časů až do nynějška*. Praha 1882. In: Dílo Františka Palackého, I. Praha 1941; CHARVÁT, Jaroslav (vyd.): s. 321–417, zvl. s. 360, 359 k Zdeňkovi Kostkovi jako mincmistrovi a nejvyššímu purkrabímu, tamtéž, s. 359 ke Lvovi z Rožmitálu jako nejvyššímu sudímu.

³³ PREISLER, Hynek: *Královská rada Jiřího z Poděbrad*. Praha 2006 (nepublikovaná diplomová práce na FF UK Praha), s. 49–50 k relátorské a soudcovské aktivitě Zdeňka Kostky. Z 20 relátorů Poděbradových listin patřilo k neaktivnějším sedm osobností, kromě tří jmenovaných ještě Čeněk z Klinštejna, Samuel z Hrádku, Jošt z Einsidlu (katolík) a Václav z Valečova, tamtéž, s. 50–53. Z nich byli čtyři utrakvisté a tři katolíci (!), původně se jednalo o jednoho pána (Vilém z Rýzemberka), tři nižší šlechtice a tři měšťany povýšené do rytířského stavu (poslední tři uvedeni).

6 Personální skladba Poděbradových poselstev

Jak již bylo řečeno výše, v poselstvech krále Jiřího se uplatnilo nejširší možné spektrum osobností. Především bych vytkl, že v mírových a propagačních poselstvech a poselstvech s nimi velmi souvisících, jako snad vůbec nejdůležitějších za Jiřího vlády, se uplatnili Jiřího příbuzní (např. králův švagr a jinak válečník v letech 1461 a 1462 Jaroslav Lev z Rožmitálu), jeho političtí důvěrníci (nejvyšší mincmistr Zdeněk Kostka z Postupic), nejvyšší zemští úředníci (oba zmínění), členové královské rady (snad oba zmínění, dále cizinec Antonius Marini), členové královské kanceláře (kancléř Prokop z Rabštejna) a teprve poté i další stavovští představitelé (dolnoloužický zemský fojt Albrecht Kostka z Postupic) a zejména později i duchovní z utrakvistické a katolické církve (např. M. Václav z Vrbna, M. Václav Koranda ml., Jan Starústka z Hranic, Gosvin Špán z Barnštejna aj.).³⁴ O králi Jiřím z Poděbrad bylo známo, že je králem moudrým, bystrým, vlídným, ale i lstivým („liška nejlstivější“), umí si vybírat své poradce a dokonce, že má sociální citění, i když známe jak jeho kruté zúčtování s táborskými kněžími po roce 1452, tak i jeho negativní charakteristiku od vratislavského kanovníka Mikuláše Tempelfelda, jenž o něm napsal, že „Jiříkova korunovace byla hloupě připravena (vypočítána) a po ní byl tentýž považován za tyrana, pošetilce či hlupáka, kacíře a pohana.“ („Coronacio Jirsick fatua reputatur que ipse reputatur tyrannus, fatuus, hereticus paganus.“).³⁵

Nejvýznačnější ze všech členů poselstev byl samozřejmě sám autor mírového projektu Antonius Marini, rytíř z Grenoblu (jeho otec Bartoloměj byl přitom měšťan a obchodník), rádce krále Jiřího spolu s dr. Martinem Mairem a právníkem Řehořem Heimburkem, vynálezce, dalo by se říci „první nejvšestrannější kapitalistický podnikatel“ v českém státě a též „první český merkantilista“ jako autor *Rady králi Jiřímu o zlepšení kupectví v Čechách*. V Jiříkových službách působil v letech 1459–1464, když nejprve v prvně uvedeném roce prostředkoval korespondenci mezi papežskými legáty Jeronýmem Krétským a Františkem z Toleda ve Vratislavi a arcibiskupem Ja-

³⁴ URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 27–28.

³⁵ LOSERTH, Josef (ed.): *Die Denkschrift des Breslauer Domherrn Nikolaus Tempelfeld von Brieg ueber die Wahl Georgs von Podiebrad zum König von Böhmen*. Archiv für österreichische Geschichte, 61, Vídeň 1880, s. 89–187, zvl. s. 185. K pozitivní charakteristice Jiřího z Poděbrad URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 26, k „lišce nejlstivější“ týž, ČD. III, 2, s. 15. Naopak negativní charakteristika krále Jiřího Poděbradského byla široce rozšířena v tehdejších invektivách okolních kronikářů a zejména v německých písních, srov. IRMSCHER, Johannes: *Die Gestalt Georgs von Poděbrad im deutschen historischen Lied*. In: Sborník Cultus pacis, s. 35–46, zvl. s. 41–43.

nem Rokycanou a poté asi v roce 1460 byl jmenován jako „mistr rud toho království a zkušený mistr mince a mnohých vznešených umění, kterému a samému našemu nejlepšímu (Rokycanovi)“ („magister minerarium regni huius et monetarum et multarum honestarum arcium peritus, quem et ipse / Rokycano/ optime nost/r/i“).³⁶

U vůdce poselstva do Francie v roce 1464 Albrechta Kostky z Postupic je zajímavé, že svou diplomatickou službu u krále Jiřího započal poselstvem na sněm do Polska a Krakova v listopadu 1458 spolu s bývalým husitským hejtmanem v Odrách, spojencem Tábora a pohusitským kondotiérem Bočkem Puklicí z Pozořic, kde oba nabídli uzavření smlouvy o přátelství mezi oběma státy a jednali jednak o rozhodnutí sporu Polska s Řádem a jednak o pohraničních sporech s Polskem ve Slezsku.³⁷ Albrecht Kostka je považován dokonce za nejlepšího Poděbradova diplomata a osvědčil se v celé řadě Jiřího misí.³⁸

Kromě zmíněných předních osobností poselstev Antonia Mariniho, Zdeňka Kostky, Albrechta Kostky a Jaroslava Lva z Rožmitálu řada osobností dvou nejznámějších poselstev, z jejichž činnosti vznikly celkem tři deníky, dosud zůstává přesně neurčená a jejich identita je spíše odhadovaná. V podstatě zůstáváme na stupni poznání Rudolfa Urbánka, jenž charakte-

³⁶ URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 3, s. 570, pozn. 1, odtud citace, III, 4, s. 89, s. 214–233, zvl. s. 218 k upřesnění první zmínky o Marinim v Čechách, s. 221 v jeho díle o regáliích prvky merkantilismu, s. 228 o Mariniho podpoře Jiřího absolutismu, s. 764, pozn. 253 k poslední zmínce o Marinim ve sporu o jeho monopol „carro“ (dřevěný stroj na přepravu říčních člunů) v Benátkách k 20. červenci 1468; stručněji o Marinim ŠMAHEL, F.: *Antonio Marini z Grenoblu a jeho „Memorandum“*, s. 171–173, za „raného kapitalistického podnikatele“ ho označil HEYMANN, F. G.: c. d., s. 372; naprosto nepochopil Mariniho význam BACHMANN, A.: *Geschichte Böhmens*. II. Gotha 1905, s. 525, 568, jenž ho označoval za podvodníka, notorického lháře a prolhaného Francouze. Nejnověji ŽALUD, Zdeněk: *Antonio Marini z Grenoblu a jeho spisy pro krále Jiřího*. In: ŠANDERA, Martin – BERAN, Zdeněk a kol. (vyd.): *Poděbradská éra v zemích České koruny*. Praha 2016, s. 69–76, zvl. s. 69, 74 upozornil na jeho zájem o alchymii a jeho podvodnou transmutaci stříbra, odměněnou vězením v Benátkách v roce 1440, a zájem o geomantii, blízkou astrologii a napsanou pro krále Jiřího Poděbradského, asi v Praze v letech 1458–1461.

³⁷ URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 3, s. 442–443; JUROK, Jiří: *Moravský severovýchod v epoše husitské revoluce*. Nový Jičín 1998, s. 117, 131, 144, 164 aj.; Týž: *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*. České Budějovice 2006, s. 185–186, 222–225 k Bočkovi Puklicí z Pozořic.

³⁸ HEYMANN, F. G.: c. d., s. 296, 429, 480–481, 502–503, 531 a 573–574 ke Kostkovým posláním v Polsku v roce 1458, v Norimberku (1466), v Uhrách (1467), v Polsku (1468), v Olomouci (1469) a u Matyáše Korvína v Polné (1471); ODLOŽILÍK, O.: c. d., s. 210 Kostku označil za „The best diplomat in George's service, Albrecht Kostka of Postupice“, nehledě na fakt, že po zabití Zdeňka Kostky 1. října 1468 v bitvě u Zvole přešel na Matyášovu stranu, toho dokonce zastupoval na jednáních s Poděbradovými zástupci v Polné v lednu 1471, tamtéž, s. 256–257.

rizoval většinu členů poselstva Albrechta Kostky v roce 1464 jako utrakvis-ty z východočeského okolí Litomyšle a členy neoficiálního a propagačního poselstva Lva z Rožmitálu v letech 1465–1467 jako katolíky z okolí jihočeské Blatné. O členech poselstva Albrechta Kostky jako o jeho dvořanech, tj. služebnících na zámku v Litomyšli, píše i panoš Jaroslav, že je Kostka poslal 12. září 1464, tj. dva dny před koncem cesty, za Jihlavou či z Jihlavy domů na Litomyšl (držený společně s bratry Zdeňkem a Janem Kostkou) a sám jel za králem Jiřím do Brna.³⁹

V poselstvu Albrechta Kostky a Antonia Mariniho v roce 1464 zřejmě kromě Kostkových úředníků a služebníků (např. i dva Němci snad z Lužice Ruprecht a Leonard) ke královým představitelům kromě hlav poselstva patřil i sám písař deníku panoš Jaroslav. Ten je známý již dříve z králových služeb pro svou pečlivost a dvornost jako velmi chválený průvodce legátů do Vratislavi před 17. listopadem 1459 a později v roce 1465 jako posel k novému římskému papeži Pavlu II., jemuž chtěl neúspěšně předat králův list 15. prosince 1465, v němž Poděbrad žádal o slyšení a sliboval křížovou výpravu proti Turkům s eventuálním ziskem titulu byzantského císaře.⁴⁰ Právě jeho zásluhou se nám uchoval pozoruhodný deník z cesty poselstva do Francie.⁴¹

³⁹ URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. XXIV, XXVIII k charakterizaci poselstev, tamtéž, s. 30 panoš Jaroslav o Kostkových dvořanech. K neděli na Litomyšli v letech 1449–1468 SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze království českého*. I. Praha 1880, s. 7–8, 20, Albrecht Kostka zemřel 3. března 1477.

⁴⁰ URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 28 k roku 1459, tamtéž, s. 755 k Jaroslavově znalosti latiny, částečně francouzštiny a italštiny; Týž: *Ve službách Jiříka krále*, s. XXV k Jaroslavově poselství v roce 1465, tamtéž, s. XXIV k oběma lužickým Němcům; KALOUS, Antonín: *Plenitudo potestatis in partibus? Papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku (1450–1526)*. Brno 2010 k legátům; ODLOŽILÍK, O.: *c. d.*, s. 175–178 k Jiřího křížové výpravě podle návrhu dr. Martina Maira.

⁴¹ Jaroslavův deník byl několikrát vydán: PALACKÝ, František (ed.): *Denník poslu krále Jiřího ku králi Franskému Ludvíkovi XI. léta 1464 vyslaných*. ČSVMČ, 1, 1827, č. 1, s. 40–67 (neúplná edice z důvodu cenzury), zde na s. 40 v poznámce Palacký uvedl, že deník našel v archivu města České Budějovice v roce 1826, AČ VII, *Denník českého poselstva ku králi francouzskému roku 1464*; KALOUSEK, Josef (ed.). Praha 1887, s. 427–445, zvl. s. 427 údajně podle nalezeného originálu; URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. 3–30; TICHÁ, Zdeňka (ed.): *Jak starí Čechové poznávali svět. Výbor ze starších českých cestopisů 14.–17. století*. Praha 1985, s. 77–93 podle znovunalezeného originálu a naposledy BABOUČKOVÁ, Ivana – BOUBÍN, Jaroslav: *Nejstarší český cestopis*. In: BOUBÍN, J. a kol.: *Hledání nové Evropy*, s. 195–211 a edice s. 212–242. Snad ještě čtenější jsou jeho překlady do nejstaršího WRATISLAW, Albert H.: *Diary of an Embassy from King George of Bohemia to Louis XI of France in the Year of Grace 1464*. London 1871 nepřesně podle Palackého edice do angličtiny a PÉRICARD-MÉA, Denis (ed.): *De la Boheme jusqu'à Compostelle. Aux sources de l'idée d'union européenne*. Biarritz 2008 nepřesně podle Palackého edice do francouzštiny. Nový překlad do francouzštiny připravil Martin Nejedlý

Nyní lze dodat, že Urbánek se nijak nedotkl například doporučujících listů – glejtů výpravy Jaroslava Lva z Rožmitálu od královny Johany z 10. listopadu 1465 (Praha) a císaře Fridricha III. (1452–1493) ze 7. září 1465 (Vídeňské Nové Město). Z nich totiž vyplývá, jestliže Lev z Rožmitálu byl pod ochranou královny a nepřímo i krále Jiřího, tak pod ochranou císaře Fridricha III. a v jeho zájmu mohli být členy propagačního poselstva norimberský měšťan, velkoobchodník, finančník poselstva a německý pisatel deníku Gabriel Tetzl z Gräfenberku (předtím služebník knížete Albrechta Braniborského, od roku 1459 leník českého krále Jiřího Poděbradského na lénu Gräfenberg), jeho přítel a příbuzný, též norimberský měšťan Gabriel Muffel, syn Mikuláše Muffela, jenž doprovázel císaře Fridricha III. do Říma v roce 1452 a rakouský šlechtic a turnajový zápasník Achác Frodnar. Přitom nejnověji není vyloučena ani existence glejtu samotného krále Jiřího z Poděbrad.⁴²

Výslovně lidmi krále Jiřího Poděbradského byli kromě Lva z Rožmitálu jeho dlouholetý služebník, hejtman v Mostě (po 1456 a po 1465), maršálek jeho dvora (1453–1461), hofmistr králové (1463–1465) Bořita zřejmě z Martinic na Smečně a dále Jiřího válečník, osvědčený při obléhání Vídně v listopadu roku 1462, turnajový přeborník Jan Žehrovský z Kolovrat se svým průvodcem při zápase v Bruselu zemanem Kevardem či z Kovářova. Bořita z Martinic byl již zkušený diplomat, neboť se zúčastnil poselstva krále Ladislava Pohrobka do Francie v roce 1454 a dále poselstva do Polska na malopolský sněm v Korczyně spolu s Jeníkem (Vilémem?) z Mečkova na žádost velmistra Řádu Ludvíka z Erlichshausenu o prostředkování ve sporu Polska s Pruskem v prosinci 1461. Dalším svědectvím vztahu těchto osobností ke králi Jiřímu by mohla být vysoká vyznamenání, jichž se jím podle Bohuslava Balbína a vyobrazení na martinickém obraze ve Smečně dostalo, a sice udělení řádu Zlatého rouna jeho zakladatelem vévodou Filipem III. Dobrým a Burgundským v Bruselu pouze Lvu z Rožmitálu, Bořitovi z Martinic a Janu Žehrovskému z Kolovrat.

na rok 2010, srov. NEJEDLÝ, M.: c. d., s. 212, pozn. 1. O deníku rozsáhle pojednal MALYSZ, B.: *Najstarsza czeska relacja podróznicza. Poselstwo Jerzego z Podiebradow do Francji w roku 1464 w świetle dziennika Jaroslawa*, s. 21 an. o českých cestovatelích ve středověku, s. 46 an. o české cestopisné literatuře včetně Mandevilla, Milionu Marca Pola, Odorika z Pordenone a Marignoliho, s. 64 an. o Jaroslavově deníku, s. 73 an. o Jaroslavovi, s. 77 an. o Albrechtu Kostkovi a Marinim a s. 82 an. nejzajímavěji o chronologii a denním počtu ujetých mil (srov. výše).

⁴² URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. 186–189 k listům císaře Fridricha III. a královny Johany, s. XXVII–XXVIII k německým a rakouským členům Rožmitálova poselstva, s. 191, pozn. 4 k Tetzlovu manství v roce 1465; BENEŠ, František: *Johana z Rožmitálu a královna Johana*. Vlastivědný sborník Podbrdská, 7, 1973, s. 155–255 k politické činnosti královny Johany. Účast Gabriela Muffela v Rožmitálově poselstvu zmiňuje soudobá norimberská kronika *Gedenkbuch des Nicolaus Muffel 1468* podle HUESMANN, J. M.: c. d., s. 49, pozn. 3. Ke glejtu krále Jiřího PARAVICINI, W.: c. d., s. 260 a pozn. 39 a 40 tamtéž a s. 281 a pozn. 138 tamtéž.

Ačkoliv o udělení řádu Zlatého rouna není v cestopisech žádná zmínka (přislíben a udělen zřejmě dodatečně), jsou v nich zmíněna jiná přijatá vyznamenání. Tak vévoda Filip III. Dobrý udělil panu Lvovi, Janu Žehrovskému, Acháci Frodnerovi a Gabrielu Tetzeli „klévský řád“, snad řád sv. Antonína Klévského, anglický král Eduard IV. vyznamenal pana Lva, Žehrovského, Frodnara, Buriana ze Švamberka, Pětipeského a Miroše zlatým řádem, nikoli ovšem podvazkovým řádem, ale yorkským řádem slunce a růže ve zlaté formě a pasováním na rytíře, ostatní obdrželi tentýž řád ve stříbrném vyhotovení, bretaňský vévoda František II. udělil panu Lvovi, Žehrovskému, Frodnarovi, Tetzeli a Mufflovi svůj řád hermelínu a obdobně sicilský král v exilu René I. Capet z Valois a Anjou udělil panu Lvovi a všem šlechticům svůj řád, pravděpodobně jím založený řád půlměsíce. Složitější je určení řádu uděleného kastilským králem Jindřichem IV., jenž vyznamenal pana Lva a několik dalších, nejpravděpodobněji řádem obojku a rybí šupiny, ale mohlo jít i o řády stuhy nebo granátového jablka, udělené předtím německému rytíři Jörgu z Ehingen v roce 1456, nehledě na málo již tehdy udělovaný řád holubice čili sv. Ducha. Konečně aragonský král Jan II. udělil panu Lvovi a jeho druhům jediný aragonský řád, a sice skleněného džbánu čili Panny Marie.⁴³

Výslovné svědectví o jakési Jiřího podpoře výpravě Jaroslava Lva z Rožmitálu a snad odměně za splnění úkol podal pisatel deníku Gabriel Tetzl, když napsal jak o odměně všech šlechtických členů Rožmitálova neoficiálního a propagačního poselstva hned po jeho slavnostním přivítání v Praze králem, utrakvistickým kněžstvem v čele s Janem Rokycanou, šlechtou a lidem

⁴³ URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 3, s. 189, III, 4, s. 320, 538 k Bořitovi z Martinic v poselstvech z let 1454 a 1461, tamtéž, s. 622, pozn. 45 k Žehrovskému před Vídní v roce 1462; Týž: *Ve službách Jiříka krále*, XXXI ke Kevardovi či z Kovářova jako Keharovi či Geharovi, pozdějším služebníkovi Zdeňka ze Šternberka na Soběslavi v roce 1468 a jeho purkrabím na Vitorazi v roce 1471, tamtéž, s. XXIX k udělení řádu zlatého rouna; PALACKÝ, F.: *Přehled současný nejvyšších důstojníků*, s. 379 k Bořitovým úředním hodnostem; HUIZINGA, J.: *c. d.*, s. 138–140 k založení a významu řádu Zlatého rouna daném bohatstvím Burgundska; BOULTON, D'Arcy Jonathan Dacre: *The Knights of the Crown. The Monarchical Orders of Knighthood in Later Medieval Europe (1325–1520)*. Woodbridge 2000, s. 358, 376, 379 k řádu Zlatého rouna založeného v roce 1430 zprvu pro 24 a do doby smrti Filipa III. Dobrého v roce 1467 pro 64 vymezených společníků buď jmenovaných zakladatelem, nebo zvolených shromážděním řádu po uvolnění místa, tamtéž s. 328 k řádu sv. Antonína Klévského, s. 274–278 k řádu hermelínu, s. 397–398 k řádu půlměsíce, s. 327, 329 ke kastilským řádům a s. 330, 332 k řádu skleněného džbánu či P. Marie; PARAVICINI, W.: *Bericht und Dokument. Leo von Rožmitál*, s. 274–275 k řádu slunce a růže podle překladu Šaškova cestopisu do angličtiny od M. H. Lettse zde uvedeném v poznámce 50 níže; URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. 47, 64, 76, 77, 100–101, 148 k témuž většinou bez určení, s. 207, pozn. 13 o třech neúplně popsaných řádech udělených Jiřím z Ehingen a s. 212, pozn. 5 k určení řádu P. Marie.

a speciálně o své odměně novou výsadou, jíž obdržel každý třetí rok berni svých poddaných na svém českém léně Gräfenberg ve výši 1 % po dobu 15 let. Možný doklad spjatosti poselstva pana Lva z Rožmitálu s Jiřího zahraniční politikou podává další svědectví pisatele deníku Gabriela Tetzela o vyjádření Rožmitálovy podpory Jiřího vnitropolitickému zápasu se Zelenohorskou jednotou při přijetí delegace představitelů z pražských měst a následujícím jeho zvolení nejvyšším hofmistrem na únorovém sněmu roku 1467. Pan Lev tak obdržel vůbec nejvýnosnější zemský úřad, který tak mohl krýt náklady na jeho výpravu po západní Evropě.⁴⁴

Konečně na bývalou přízeň krále Jiřího Lvovi z Rožmitálu v úřadech a statcích, na kterou Lev po jeho smrti zapomněl, poukázal bakalář pražské univerzity Oldřich Kalenice z Kalenic na Škvořeticích v *Satyrickém listu Luciperově ke Lvovi z Rožmitálu* asi z roku 1478: „Ó kterak nám v tom velikú libost ukazuješ, že slovo krále Jiřího, nepřitele našeho (tj. Lucipera), i králové Joanny, sestry tvé, v zapomenutí jest před tebou, skrze něž si k mnohé cti na světě přišel i k zboží, a že je za pekelníky máš a za ně prositi boha nevlíš ...“ a dále ho obviňuje i ze strojení úkladů kališníkům a dokonce mu vyhrožuje i smrtí – „a pro tu věc najsříve pod praněrem Staroměstským makovice necháš.“ Už vydavatel listu Zdeněk Nejedlý obvinění považoval za zveličená a podmíněná spíše náboženskými a sousedskými rozpory, když rodový statek Škvořetice nedaleko Rožmitálovy Blatné zabral Oldřichovu otci, straníku Jiřího Poděbradského, Zdeněk ze Šternberka a vrátil ho teprve v roce 1474.⁴⁵

Uvedený Satyrický list přináší přes svou tendenci pozoruhodné osobní svědectví o povaze, charakteru a životním stylu Jaroslava Lva z Rožmitálu. Především ho jeho utrakvistický soused Oldřich Kalenice kritizoval pro jeho katolictví a urážky víry podobojí: „a ústy vyznáváš k svému zatracení, pravě, že by raději v pohanském bludu a v židovské nevěře umřel, nežli by krev

⁴⁴ URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. 183–184 tam spolu s Šaškovým cestopisem otištěny výňatky z Tetzela cestopisu. Cestopis Gabriela Tetzela nyní nově vydala a přeložila do češtiny LÍBALOVÁ, Lenka (ed.): *Gabriel Tetzel, Cestovní deník Lva z Rožmitálu a na Blatné 1465–1467*. Olomouc 2003, s. 58–59 k témuž. Její překlad přináší navíc asi 3 % dosud nevydaného Tetzela textu a je více přizpůsobený moderní češtině. Z celistvého textu u LÍBALOVÉ, L. (ed.): c. d., s. 31–33 vyplývá jiné pořadí záznamu cesty z Angers do Orléans a až poté Tours, zatímco u Šaška po Angers následují Tours, Blois, Beaugency, Meung a Orléans (u URBÁNKY, R.: *Ve službách*, s. 80–83), ovšem oba cestopisy jinak vykazují až překvapivé shody. O třetím pisateli cestopisů Gabrielu Tetzelovi se vůbec nezmínil NEJEDLÝ, M.: c. d., s. 212, pozn. 54, kde uvedl ještě relaci Václava Korandy ml. z poselstva do Říma v roce 1462 a další dva francouzské články o Rožmitálově poselstvu.

⁴⁵ NEJEDLÝ, Zdeněk (ed.): *Oldřicha Kalenice z Kalenic Satyrický list Luciperův ke Lvovi z Rožmitálu z roku 1478*. Věstník Královské české společnosti nauk, třída historická. Praha 1903, s. 20, 25, k náboženským a sousedským rozporům tamtéž, s. 3. Satyrický list byl přepsán jednak v Korandově Manuálu a jednak v Jenském rukopisu, tamtéž, s. 2, 4–5 a 8.

Ježíšovu z kalicha přijímal, vyznáváje častokrát, že je to viera psí, ďábelská, prokletá námi a čerty našimi počatá a že se námi dokoná.“ A nejen slovy, ale dokonce násilným přinucením s pomocí věznění a šacování (zvláštní zdanění) nutil Lev z Rožmitálu své poddané, měšťany v Blatné, aby odstoupili od kališnictví. Dále vrší další obvinění na jeho otce, který olupoval kališníky o dobytek, že sám Lev na své panství pozval mnichy – bosáky a závěrem mu vytkl, že usiloval připravit mnohé kališníky o statky a životy: „třetí, aby lest ukládal, kterak by mohl koho pro přijímání z kalicha o zámek neb o hrdlo připravit jiné viny zamýšlením skrze služebníky tvé a nejvíce křesťanské hody, o lidech lest ukládati a před lidmi toho chceš jist býti.“ Vyložené osobní jsou potom útoky proti jeho způsobu života, ač tehdy ženatého po Machně či Markétě z Valdštejna s druhou manželkou Eliškou Bezdrůžickou z Kolovrat (zemř. 1489) a vlastně dopouštějícího se cizoložství: „A ne tolik za tvé kurevství pokání dávati budú, ale ještěť zjednávají rozhříšení a dispensací od úředníka našeho Sixta čtvrtého /papeže/, aby jednu nebo dvě neoddané mohl sobě sůkromí poctivě chovati.“ Po dispenzi od papeže za 200 či 300 zlatých prý budou moci jeho družky opět chodit „prostovlasé“, tj. jako svobodné. A obviňuje jej i z častého a nemírného pití: „jsi něco dušného hlasu pro časté a dušné truňky“. Konečně v již vzpomenutém závěru Oldřich Kalenice shrnul sedm vin Lva z Rožmitálu: 1) že cizoloží, „kurví se“, 2) že se rouhá kalichu, 3) že připravil kališníky o statky a životy, 4) že nadává a uráží, 5) je krivopřísežník, 6) že dře lidi (poddané) a olupuje je na statku i živnosti a 7) o kněžích lže a různě je pomlouvá.⁴⁶

Jaroslav Lev z Rožmitálu je z Šaškova a Tetzelova deníku znám jako velkomyslný, reprezentativní, nechamtivý a statečný vůdce poselstva, jenž několikrát přímo ozbrojeným odporem zachránil členy poselstva zvláště ve Španělsku před útoky tamějších katolíků či pohanů. V Jiřího okolí vystupoval nejméně od roku 1452, byl s ním od počátku jeho vlády v roce 1458 a jako válečník a nejvyšší hejtman českého vojska spolu s Burianem z Gut-

⁴⁶ Tamtéž, s. 20 o urážlivém a násilném chování ke kališníkům a pití, s. 21 o bosácích, s. 24 o otci a osobních útocích a s. 25 o připravení o statky a hrdla a pisatelovo závěrečné shrnutí. Na s. 24 k jeho soukromí ještě Kalenice připomenul obdobné chování krále Matyáše Korvína v Olomouci v roce 1469: „Tak tvé zmileičky rozhříši /papež/ jako onu Holomúckú pannu, kterúz sú v ruoženém věnci jako jeptišku k vylování /sic! do kostela uvedli, když jest jasný král Matiaš uherský s ní přes noc vesel byl, a naši milí kněží to rozhlásili slavně v kostele, že čistá panna jest, jako by se z své máteře tepruov narodila.“ V listě na Luciperově straně autor jmenoval panovníky Heroda, Nera, Domiciána, Diocleciána, Zikmunda (Lucemburského), Albrechta (Habsburského) a Matyáše (Korvína), dále Jošta (z Rožmberka), biskupa vratislavského, Kapistrána, Hilaria (Litoměřického) a Lvova faráře Křížanovského a naopak jako jeho protivníky Jana Viclefa z Anglie, Jana Husa, Jeronýma (Pražského), Engliše, Jana Rokycanu, tamtéž, s. 13, 17 (stoupenci Lucipera) a 14 (protivníci Lucipera, tj. viklefisté a husité).

štejna a bratříky proslul vpády do Frank a Bavorska v září 1461 a v březnu až květnu 1462 a spolu s Oplem z Fictum tamtéž v květnu až srpnu 1462 na pomoc Ludvíkovi Bavorskému. Zúčastnil se Jiřího tažení na pomoc obleženému císaři Fridrichovi III. a útoku na Vídeň 19. listopadu 1462 a vyjednání smlouvy císaře Fridricha III. s vévodou Albrechtem Habsburským a městem Vídní. Svého švagra a kališníka, krále Jiřího Poděbradského, podporoval až do konce jeho vlády, takže takový tvrdý střet s kališníky před jeho odchodem z úřadu nejvyššího hofmistra v roce 1480 a jeho smrtí v roce 1485 je téměř překvapivý, ale přece naznačuje určitý Lvův oportunní postoj k oběma českým vládcům (ještě katolickému králi Vladislavovi II., přitom se ale zastal Jiřího synů Jindřicha a Hynka na sněmu v roce 1477). Nicméně i tak je Kalenicův útok v rozporu s faktem, že katolík Lev z Rožmitálu zůstal i po roce 1471 na straně krále Vladislava II. oproti straně krále Matyáše Korvína. Lev z Rožmitálu se spolu s bratrem Protivou domohl řady statků, jež vlastnili v nedělu: Rožmitálu, Blatné, Rokycan, Přimdy, Střely, Domažlic a Písku na jihu a Pecky a Semil na českém severovýchodě. Domažlice prodal Lev Zdeňkovi ze Šternberka asi po roce 1471, po Protivově smrti v roce 1474 ztratil podíl na Pecce a Semilech a po úmrtí sestry Johany v roce 1475 naopak zdědil Hlubokou.⁴⁷

Uvedený střet s puritánskými kališníky (Kalenicem) mohl být ale způsoben i Lvovým přijetím západoevropské dvorské kultury, dosvědčený přinejmenším nástěnnou obrazovou výzdobou Zelené světnice ve 2. patře Starého paláce v Blatné. Ještě Josef Krása se vedle torzovitého poukazu na devět hrdinů, scénu klání a Zahradu lásky pouze domníval, že tato výzdoba a některé tamější výjevy zvláště turnajů, lovu a měst souvisely s konkrétními zážitky Lva z Rožmitálu a jeho diplomatického a propagačního poselstva. V podstatě totéž zopakoval Karel Petrů s poukazem na scénu klání, devět hrdinů a s chybným určením alegorie Dobré vlády a Jiří Kuthan s tímtež upozor-

⁴⁷ KOTLÁROVÁ, Simona: *Páni z Rožmitálu*. České Budějovice 2008, s. 24–33, zvl. s. 24 k jeho dvěma manželkám, k otci Janu z Blatné, dětem Zdeňku Lvu, Kateřině a Johaně a druhé sestře Hedvice, s. 29–33 k roku 1452, zastání v roce 1477 a setrvání na straně Vladislava II., s. 36–37 ke statkům, autorka ale nezná Lvovu účast na letním tažení do Bavorska a listopadovém k Vídní v roce 1462 a Mariniho považuje za Itala, (vše s. 25–26), Lvovu výpravu považuje za mírovou misi (s. 127) a asi nepozorností píše o poručníku jeho dětí jako jednou Janu Zajíci z Hazmburka a jinde Zdeňkovi Zajíci z Hazmburka (s. 42 a pozn. 236 na s. 146); FRA, II, 20, s. 161–162, č. 168 list českých stavů z 9. září 1458, Stockerau též spolu se Zdeňkem Kostkou z Postupic, Bořitou z Martinic aj., tamtéž, s. 271, č. 279 list hejtmana Lva z Rožmitálu Chebu z května 1462; k tomu URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 4, s. 478, 480 k září 1461, s. 517, pozn. 226, s. 518, pozn. 228, s. 540 k jarnímu tažení, s. 547 k letnímu tažení, s. 622, 623 k útoku na Vídeň a s. 626 ke smlouvě Fridricha III. za přítomnosti obou Kostků, Zdeňka ze Šternberka aj.

něním na devět hrdinů, scénu klání a s chybnými určeními scén Paridova soudu, figury Amora aj.⁴⁸

Mezitím ale již vyšel naprosto přesvědčivý výklad maleb v Blatné jako cyklu Pěti věků člověka od Jakuba Vítovského. Právě tento autor podrobně rekonstruoval celý cyklus zadavatele Jaroslava Lva z Rožmitálu z roku 1469 v pěti kompozicích jako příchod člověka na svět, dětství či chlapecký věk, dospívání, mužný věk a stáří či odchod člověka ze světa. V rámci chlapeckého věku určil motiv Zahrady dětství, v dospívání motiv Klání a v mužném věku motiv devíti hrdinů (s třemi pohanskými, třemi biblickými a třemi křesťanskými hrdiny) včetně například Alexandra či Gottfrieda z Bouillonu. Velmi zajímavé je, že v scéně Zahrada dětství vedle postav samotného Lva s jeho manželkou Eliškou Bezdružickou z Kolovrat, krále Jiřího z Poděbrad s Johanou z Rožmitálu, bratra Protivy z Rožmitálu a první Lvovy manželky Machny z Valdštejna identifikoval postavu nezletilého chlapce jako Zdeňka Lva z Rožmitálu. Podobně v scéně Klání podle iniciály „e“ (manželka Eliška) Vítovský určil, že se jedná opět o jezdce Lva z Rožmitálu spolu s Protivou z Rožmitálu a nedospělým, iniciovaným (zasvěcovaným) rytířem Zdeňkem Lvem z Rožmitálu za již z větší části nezachovalým králem Jiřím z Poděbrad zápasícím se zkarikovanými nepřáteli ze Zelenohorské jednoty v čele s uherským králem Matyášem Korvínem padajícím ze sedla na vlkodlakovi – násilníku Zdeňku ze Šternberka, dále s Janem z Rožmberka, Jindřichem z Hradce a Dobrohostem z Ronšperka. Na vítězné straně pod Lvem z Rožmitálu postava šaška s iniciálou „w“ za zády představovala zřejmě Václava Šaška z Bířkova. Podle Jakuba Vítovského celé vyobrazení Klání představuje v tomto tzv. potupném obraze politickou propagandu královské strany Jiřího z Poděbrad proti nepřátelské straně představované Zelenohorskou jednotou, což by pozoruhodně navazovalo na propagační charakter Rožmitálova poselstva. Autor rovněž v celém cyklu konstatoval množství mytologických motivů a naopak téměř nepřítomnost náboženských motivů včetně úlohy boha, nahrazeného přírodou a humanistickým antropocentrismem. To by vysvětlovalo, že Lev z Rožmitálu ve sporu s Oldřichem Kalenice až tak nehájil katolictví, jako spíše zpochybňoval jakoukoli víru! K tomu dodávám, že podle počtu 15 vyobrazených arkád v Zahradě dětství znamenajících věk, lze

⁴⁸ KRÁSA, Josef: *Nástěnná malba*. In: HOMOLKA, Jaromír – KRÁSA, Josef – MENCL, Václav – PEŠINA, Jaroslav – PETRÁŇ, Josef: *Pozdně gotické umění v Čechách (1471–1526)*. Praha 1978, s. 255–314, zvl. s. 276–283; PETRÁŇ, Karel: *Gotické nástěnné malby na zámku Blatná*. Sborník k 750. výročí Blatné. Sborník vlastivědných prací vydaných k 750. výročí první písemné zprávy o Blatné. Blatná 1985, s. 51–57, zvl. s. 52–53 a KUTHAN, Jiří: *Stavební dílo a mecenát Lva († 1485) a Zdeňka Lva († 1535) z Rožmitálu*. Sborník Národního muzea, řada A – Historie, 61, 2007, č. 1–2, s. 53–65, zvl. s. 54–56 k Blatné a Písku.

snad určit i věk Zdeňka Lva z Rožmitálu – 15 let, podle čehož by se narodil asi v roce 1454. Nástěnnou výzdobu zadal Lev z Rožmitálu i ve velké síni západního křídla hradu v Písku v roce 1479, kde ve výjevech turnaje dvou dvojic rytířů a bitvy u města a vody s veslicemi lze nabídnout připomenutí Lvovy účasti v turnaji na dvoře burgundského vévody Filipa III. Dobrého v Bruselu a nabídky jeho pomoci vévodovu synu Karlu Smělému v jeho válce s městem Lutychem. Obdobně v Zelené světnici ve vstupní věži v Blatné by mohl záhadný světec před chrámem s dvořany a poutníky (před 1480) odkazovat k Rožmitálově návštěvě Sv. Jakuba v Santiago da Compostella.⁴⁹

Třetí pisatel deníků Václav Šašek, určený Augustinem Sedláčkem a Martinem Kolářem jako z Bírкова u Přeštic, patřil k služebníkům či klientům Jaroslava Lva z Rožmitálu.⁵⁰ Ostatně většina členů tohoto poselstva byli úředníci a služebníci samotného Lva z Rožmitálu. V obou nejznámějších poselstvech Kostkově a Rožmitálově řadu jejich členů představovali heroldi (vlastně tlumočníci, v prvním poselstvu Hanuš Causar) a poslové (i jako sluhové), v druhém neoficiálním a propagačním poselstvu si pan Lev sebou vzal hofmistra, jakéhosi šafáře, nejméně dva kuchaře, loutnaře a tři pážata, z nichž jedno představoval záhadný pánův syn („puer domini“ či „ein panerherrn sun“), tj. mohlo se jednat o pozdějšího nejvyššího purkrabí Zdeňka Lva z Rožmitálu

⁴⁹ VÍTOVSKÝ, Jakub: *Pozdně gotické nástěnné malby Pět lidských věků v zámku Blatná*. Zprávy památkové péče, 61, 2001, č. 4, s. 89–107, zvl. s. 94–95, 100 k Zahradě dětství, s. 96–97, 101–102 ke Klání a s. 104 k politické propagandě vyobrazení, s. 105 k humanistickému antropocentrismu; KOTLÁŘOVÁ, S.: *Páni z Rožmitálu*, s. 111–115 se zhodnocením výzdoby Blatné a HUIZINGA, J.: c. d., s. 111–114 k devíti hrdinům z rytířské epiky.

⁵⁰ Cestopis Václava Šaška vydali: /PAVLOVSKÝ, Stanislav/: *Commentatarivs brevis, et ivcvndvs itineris atque peregrinationis, pietatis et religionis causa susceptae, ab Illustri et Magnifico Domino, Domino Leone libero Barone de Rosmital et Blatna, Annae /sic!/ reginae Bohemiae fratre germano, Proauo Illustris ac Magnifici Domini, Domini Zdenko Leonis liberi Baronis de Rosmital et Blatna, nunc supremi Marchionatus Moraviae Capitanei: Ante centu annos Bohemice conscriptus, et nunc primum in latina linguam translatus et editus. Ex consensu Reuerendissimi Domini, Domini Ioannis Olomucensis Episcopi. /Olomouc/ 1577*; URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. 31–190 překlad z latiny Bohumila Mathesia podle edice Stanislava Pavlovského spolu s výňatky z Tetzlova cestopisu, srov. tamtéž, s. XXVI k určení Václava Šaška z Bírкова, s. XXVII o jeho znalostech němčiny a latiny, s. XLVII o dalších vydavatelích. Těmi byli: HORKÝ, Joseph Edmund (ed.): *Des böhmischen Freiherrn Löw von Rožmital und Blatna Denkwürdigkeiten und Reisen durch Deutschland, England, Frankreich, Spanien, Portugal und Italien*. I.–II. Brno 1824; SCHMELLER, J. A. (ed.): *Des böhmischen Herrn Leoš von Rozmital Ritter-, Hof- und Pilgerreise durch die Abendlanden 1465–1467. Beschrieben von zweien seinen Begleitern*. In: Bibliothek des literarischen Vereins in Stuttgart, 7, 1844; SLAVÍK, František A. (ed.): *Cesta pana Lva z Rožmitálu po západní Evropě roku 1465–1467*. Telč 1890 s prvním českým překladem s výňatky z Tetzlova cestopisu a zpracování Aloise Jirásky z téhož roku. Překlad do angličtiny pořídil LETTS, Malcolm H. (ed.): *The Travels of Leo of Rozmital through Germany, Flanders, England, France, Spain, Portugal and Italy 1465–1467*. Cambridge 1957.

(zemř. 1535). Podle Simony Kotlárové toto určení je sporné, z důvodu jeho zplnoletnění až v roce 1489 (tj. ve věku 35 let?), nicméně toto zplnoletnění mohlo být odloženo z jiných důvodů a opravdu se mohlo jednat snad o jednatiletého Zdeňka Lva z Rožmitálu. Jedno ze tří zmíněných pážat zaznamenal již jako herolda Hieronymus Münzer z Norimberka v Granadě u hraběte z Mendocy či Mendozy koncem října 1494 (dva roky po konquistě na Maurech), přičemž mu bylo řečeno, že ho sem přivedl Lev z Rožmitálu („a domino Leone de Bodebrat, Bohemo“). Neznámý burgundský herold, vyprošený Lvem z Rožmitálu v Bruselu, nepocházel přímo od Filipa III. Dobrého, ale od jeho syna vévody Karla Smělého a několikrát výpravě významně prospěl.⁵¹

Pozoruhodné je, že zatím nikdo si nepoložil otázku, z jakého důvodu vznikly tři uvedené cestopisy a další diplomatické relace. Jestliže jsou známy i relace Václava Korandy ml. z poselství do Říma v roce 1462 a relace Gosvina Špána z poselství do Francie v roce 1467, docházím k závěru, že tyto zprávy si vyžádal král Jiří z Poděbrad snad na radu zahraničních poradců dr. Martina Maira nebo Antonia Mariniho. Proto lze předpokládat dnes ztracené relace Albrechta Kostky z Postupic a Lva z Rožmitálu. A vedle nich zřejmě díky této inspiraci jako soukromé osobní výpovědi vznikly všechny tři dotčené cestopisy, jež se naopak zachovaly.⁵²

7 Konfesijní složení poselstev

Zatím jsem se více nedotkl konfesijního složení poselstev. Je jednoznačné, že do roku 1464, do vyhlášení půhonu na krále Jiřího a jeho předvolání před papežskou kurií, v poselstvech Zdeňka Kostky a Albrechta Kostky velkou část, pravděpodobně většinu členů tvořili utrakvisté, tj. husité, zatímco po tomto roce od neoficiálního a propagačního poselstva Lva z Rožmitálu

⁵¹ URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. XXIV, XXV, XXVIII, 34; KOTLÁROVÁ, S.: *c. d.*, s. 42 k zplnoletnění Zdeňka Lva, a proto Vítovského určení v Klání nepřijala; totéž se ale o účasti v poselstvu Zdeňka Lva domnívala HUESMANN, J. M.: *Über einige Aspekte*, s. 53. K českému heroldovi v Granadě PARAVICINI, W.: *c. d.*, s. 256, pozn. 22, k burgundskému heroldovi tamtéž, s. 267–271, přičemž takto jej ale určil již URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. 213, pozn. 11.

⁵² BABOUČKOVÁ, I. – BOUBÍN, J.: *c. d.*, s. 196 a 202 píše o tomtéž, mluvil jsem o tom již na konferenci Mírový projekt krále Jiřího z Poděbrad v Poděbradech 25. září 2014 ve svém příspěvku. Pouze MALANÍKOVÁ, Michaela: *Ke vzniku cestopisu Václava Šaška z Bílkova a možností jeho interpretace*. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, C55, 2008, s. 21–33, zvl. s. 28 an., 32 cestopis charakterizovala současně jako specifický druh rytířské epiky či rytířského příběhu s hrdinou Lvem z Rožmitálu, jenž je v centru vyprávění, přičemž diplomatická úloha poselstva byla záměrně potlačena, tamtéž, s. 24.

všichni členové poselstev, stejně jako dále například Jan Starústka z Hranic a Gosvin Špán z Barnštejna byli katolíci a poslední dva dokonce duchovní, první byl hradištským mnichem z Moravy a druhý novocellským opatem z Lužice.⁵³

8 Finanční zajištění poselstev

Většinu nákladů pravděpodobně platila Česká komora a český král (císař Fridrich III. podle Gabriela Tetzela jakékoliv finanční krytí Rožmitálova poselstva při závěrečném přijetí ve Štýrském Hradci odmítl), něco zřejmě vůdcové poselstva ať Zdeněk Kostka, Albrecht Kostka nebo zejména Jaroslav Lev z Rožmitálu. Propagační poselstvo Lva z Rožmitálu bylo financováno přes Gabriela Tetzela a finanční dům v Norimberku, neboť Tetzel znal aktuální stav financí pana Lva z Rožmitálu při pobytu v Portugalsku a dvakrát zajišťoval úvěry, z toho jednou v Benátkách (nebo šlo o marnou prosbu na dóžete rovněž o pokrytí nákladů poselstva?) a jednou v Rakousku ve Vídeňském Novém Městě, včetně zástavy drahocenného rukávu či drahokamu za 1 200 zlatých u jakéhosi židovského finančníka údajně v hodnotě 10 000 zl. Tento poslední úvěr mohl být poté uhrazen Českou komorou nebo ve Lvově případu odměnou v podobě nejvýnosnějšího zemského úřadu nejvyššího hofmistra (800 kop českých grošů ročního platu).⁵⁴

Výši nákladů na tato poselstva lze odhadnout podle zachovaných zpráv o hrazení jiných poselstev. Například zmíněné svatební poselstvo českého a uherského krále Ladislava Pohrobka na přelomu let 1457–1458 si vyžádalo údajně nákladů až 40 000 dukátů či uherských zlatých, ve skutečnosti méně, neboť Jiří z Poděbrad králi půjčil 6 000 zlatých, Oldřich Pasovský 5 000 zl. a opět údajně hubmistr (rakouský mincmistr) Konrád Hölzel vydal 20 000 zl., tj. celkem až 31 000 zl. Svatební poselstvo ovšem obnášelo 14 vyslanců, 26 vozů a 700 doprovodných jezdců, takže bylo více než 14krát větší než obě poselstva z let 1464 a 1465–1467. Náklad jen na 700 jezdců za 17 týdnů po 1 zl. týdně by podle výplaty z roku 1456 podle Rudolfa Urbánka činil 12 000 (přesně 11 900) zl. Kostkovo a Mariniho poselstvo sestávalo

⁵³ URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. XXIV.

⁵⁴ Tamtéž, s. XXVII, s. 130, 175 a 182 k stavu financí a dvěma úvěrům, tamtéž, s. 180 k odmítnutí císaře Fridricha III. Místo rukávu má drahokam nejnovější překlad celého a úplného textu Tetzela cestopisu u LÍBALOVÁ, L. (ed.): *c. d.*, s. 58. Rovněž v Benátkách editorka přeložila větu o penězích jako žádost o peníze, nikoli o úvěr, tamtéž, s. 57.

z 48 účastníků a asi 30 koní a Rožmitálovo poselstvo ze 40 účastníků, 52 koní a jednoho komorního vozu.⁵⁵

Tabulka 1.

svatební poselstvo Ladislava Pohrobka v letech 1457–1458			
<i>početnost doprovodu a koní</i>	<i>dobu trvání</i>	<i>náklad za týden</i>	<i>celková suma</i>
14 vyslanců, 26 vozů, 700 jezdců	17 týdnů	1 824 zl.	31 000 zl.
700 jezdců	17 týdnů	1 zl. na jezdce 700 zl.	11 900 zl.
mírové poselstvo Albrechta Kostky a Antonia Mariniho v roce 1464			
48 účastníků a 30 koní (asi 1/14)	18 týdnů	130 zl.	2 340 zl. (1 759 kop gr. č.)
z toho pouze jezdci: (asi 1/14)	18 týdnů	48 zl.	864 zl. (650 kop gr. č.)
propagační poselstvo Lva z Rožmitálu v letech 1465–1467			
40 účastníků, komorní vůz a 52 koní (asi 1/14)	62 týdnů	130 zl.	8 060 zl. (6 060 kop gr. č.)
z toho pouze jezdci: (asi 1/14)	62 týdnů	40 zl.	2 480 zl. (1 865 kop gr. č.)

Čtyřměsíční svatební poselstvo je podle doby trvání srovnatelné s Kostkovým rovněž čtyřměsíčním poselstvem (18 týdnů) z roku 1464. Takže čistě matematicky, pokud vyjdeme ze skutečné sumy 31 000 zl., náklad na Kostkovo poselstvo by činil asi čtrnáckrát méně asi 2 340 zl. (tj. pro 1/14 osob po 130 zl. za týden), tj. tehdy asi 1 759 kop (českých) grošů. U Rožmitálova poselstva za 14 a půl měsíce (62 týdnů) by náklady dosahovaly v podstatě při stejném počtu osob či koní asi 8 060 zl. (též pro asi 1/14 účastníků), tj. tehdy

⁵⁵ URBÁNEK, R.: *Věk poděbradský*. ČD. III, 3, s. 195–196, pozn. 1. Náklad na svatební poselstvo tak dosáhl asi čtvrtiny všech ročních příjmů krále Ladislava z České a Uherské koruny a Rakous, jenž byl vyúčtován v roce 1454 správcem Jiřím z Poděbrad včetně korunovační berně ve výši 67 439 kop grošů (patrně českých), což tehdy při kurzu 1 kopa gr. – 1,9 uherského zlatého činilo 128 000 uher. zl. Po roce 1458 se změnil kurz na 3/4 kopy gr. rovnající se 1 uher. zl. Příjem císaře Zikmunda jen z Uher dosahoval údajně 171 000 dukátů či uher. zl. Počet účastníků Jiřího poselstev uvedl týž: *Ve službách Jiříka krále*, s. XXVIII.

asi 6 060 kop (čes.) gr. V obou případech by na jezdce připadala asi třetina nákladů.

K dispozici je ještě jedno, ale problematické srovnání, a sice s náklady na posly města Znojma v letech 1421 a 1422. V jednom případě poselstvo Znojma do Vídně k vévodovi Albrechtu Habsburskému v srovnatelném počtu šesti radních, čtyř bývalých radních a celkově 40 měšťanů, za 5 dnů ve dnech 1.–5. ledna 1422 stálo město 16 kop 50 (čes.) grošů. Po přepočtu na týdenní sumu 23,6 kopy gr. a dobu Jiřího poselstev dospívám k alternativní částce pro Kostkovo poselstvo přibližně 425 kop gr. a pro Rožmitálovo poselstvo 1 463 kop gr. Ovšem tyto částky nelze přijmout, neboť kurz českého groše a kopy grošů byl tehdy vyšší a náklady na vystupování měšťanů jistě naopak nižší, takže z obou těchto důvodů náklady na pozdější Jiřího poselstva musely být vyšší než částka pro poselstvo města Znojma. Mimoto náklady na městská poselstva Znojma se lišily i při stejném počtu poslů dvou radních a dvou jezdců v nejméně třech plně srovnatelných případech v únoru a dvakrát v březnu 1422 vždy za 4 dny od 1 kopy 28 gr. (přepočet 2,5 kopy gr. za týden) přes 1 kopu 45 gr. (3 kopy gr. za týden) až po 2 kopy 11 gr. (3,75 kopy gr. za týden) a stejně tak v dubnu až květnu 1421 a lednu 1422 v týdenních nákladech od 2,5 kopy gr. (z částky 12 kop 14 gr. za 5 týdnů) až po 4,2 kopy gr. (z částky 3 kopy 4 gr. za 5 dnů).⁵⁶ Celkově tak pro značnou časovou vzdálenost, jiný peněžní kurz a menší měšťanské náklady na poselstva nelze i pro různost těchto údajů zmiňovaná srovnání použít.

Pro Kostkovo poselstvo tak náklady mohly obnášet výše uvedených asi 2 340 zl. (1 759 kop gr. č.) a pro Rožmitálovo poselstvo asi 8 060 zl. (6 060 kop gr. č.) podle nákladu na svatební poselstvo z let 1457–1458. V obou poselstvech asi třetinu peněz spolklý výdaje jen na zaopatření jezdců. Celkové náklady mohly být spíše vyšší až o čtvrtinu podle původně požadované sumy na svatební poselstvo až 40 000 dukátů či zlatých. S nákladem kolem 8 060 zl. by korespondoval poslední úvěr ve Vídeňském Novém Městě ve výši 1 200 zl., požadovaný snad již v Benátkách.

⁵⁶ ELBEL, Petr: *Pobyty vyslanců a poslů města Znojma na dvoře krále Zikmunda a rakouského vévody Albrechta V. ve světle znojemských městských účtů z let 1421–1422. Příspěvek k dvorské každodennosti*. In: *Všední a sváteční život na středověkých dvorech*. Praha 2010, s. 475–502, zvl. s. 489, 496–499.

9 Kulturní význam poselstev

Pisatelé všech tří deníků (panoš Jaroslav, zeman Václav Šašek z Bírkova a měšťan Gabriel Tetzl) si všimli velké úcty k ostatkům, ve které již české husitské prostředí nevěřilo, a zvláště panoš Jaroslav neúcty ke svátosti oltářní (eucharistii) např. v Norimberku.⁵⁷ Posledně jmenovaný zaznamenal i mravní uvolněnost (jednak v duchovenstvu a dále společně lázně mužů a žen, dokonce kněží, mnichů a jeptišek) na západě ve století vyobrazení tzv. tanců smrti, tzn. v době „podzimu středověku“, kdy počínající pozdně gotická skepse předcházela či byla současná se zrodem renesance v Itálii. Západoevropská mravní uvolněnost pramenila z dvorské rytířské kultury ovlivněné Románem o růži (Roman de la rose) a později tzv. Soudy lásky (Cour d'amours) a zahradami lásky.⁵⁸ V poslední době byl ovšem Jaroslavův pohled na Západní Evropu jako nábožný a mravní rigorismus podle Františka Palackého zredukován právě jen na uvedený poznatek z Norimberku a eventuálně nějaká kritická hodnocení příslušníků církve a francouzských vysokých prelátů. Jaroslavovy zmínky o společných lázních byly přehodnoceny z kritických na jen konstatující a snad podivující se. Stejně tak pohled cizinců na Čechy od původně nepřátelského byl podrobněji stratifikován Bohdanem Malyszem na pozitivní ze strany politických představitelů (z knížat, šlechty a městských rad) včetně francouzského královského dvora až na uvedenou výjimku církevních diplomatů a negativní ze strany prostého lidu a nejvíce

⁵⁷ URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, u Jaroslava: s. 4 k Norimberku, s. 10, 23, u Šaška: s. 35, 41, 61, 68, 78, 83, 85, 90, 110, 120, 121, 137, 139, 141, 157, 161, 165 aj., u Tetzla: s. 47, 61, 83, 140, 141, 158, pozn. 20 na s. 197 k úctě k ostatkům. LÍBALOVÁ, L. (ed.): c. d., nyní někde text rozšířila proti Tetzlovým výňatkům v Urbánkově edici jako při popisu ostatků v Kolíně a Cáchách, tamtéž, s. 19 (u URBÁNKA, R.: *Ve službách*, s. 40, 41 a pozn. 20 na s. 197) a obdobně o průběhu cesty z Benátek přes Mestre do Villachu, u LÍBALOVÉ, L. (ed.): tamtéž, s. 57 (u URBÁNKA, R.: *Ve službách*, s. 178–179), jinde jako v Anglii v Salisbury Tetzl popsal dvě mechanické pohyblivé sošky či výjevy Tří králů a Zmrtvýchvstání, tamtéž, s. 28 (jako obyčejné sochy u URBÁNKA, R.: *Ve službách*, s. 71), naopak při Portugalsku podle mě editorka špatně přeložila tamější hady (u Šaška jsou hadi, štíři a ještěrky) jako červi, tamtéž, s. 45 (u URBÁNKA, R.: *Ve službách*, s. 109) a opět jinde dřívější podobu Tetzlova textu opravila jako při vypsání turnaje ve Štýrském Hradci, kde místo Reinprehta Rimbergera dosadila Reinprehta Renburgera a v sedle zůstali Tetzl a jeho soupeř Jörg Renburger, tamtéž, s. 58 (u URBÁNKA, R.: *Ve službách*, s. 216, pozn. 4).

⁵⁸ URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. 6, 10, 25, 27, 28 k lázním, dvojznačné jsou ostatně podle slovníku Jaroslavovy popisy v lázních „a pasovali sme se dvě dvorně etc.“ a „a byli sme veselí“, s. 25, 28; HUIZINGA, J.: c. d., s. 238–240 k počátku vyobrazení tanců smrti v Paříži v roce 1408, s. 178, 187–192, 196 k Románu o růži ze 13. století, s. 197–198 k vzniku Soudů lásky v Paříži 14. února 1401, s. 180 ke zřízení městských lázní s „Venušinými službami“ Filipem III. Dobrým pro anglickou delegaci ve Valenciennes.

žen (údajně nejen více emociálních, ale se i v náboženství tehdy jediné realizujících) v Německu a spíše podivující se ve Francii.⁵⁹

Z konkrétních inovací, s nimiž se poselstva seznámila, to byl např. v městě Bourges v Burgundsku speciální způsob pletení koberců, jejichž dva výrobce pan Albrecht Kostka chtěl dovést do Čech, což se mu nepodařilo. Obdobně Rožmitálův doprovod si v Brabantu, součásti Burgundska, všiml využívání neznámé zeminy podobné dřevěnému uhlí v Čechách k topení (šlo podle editora o kamenné uhlí) a údiv v Rožmitálově doprovodu způsobilo i první seznámení s jízdou a závody na bruslích po ledě v Bruselu na příkaz burgundského vévody Filipa III. Dobrého. Ve Francii za městem Bayonne si Šašek všiml cihlových tašek na střechách domů a ve Španělsku před Segovií dokonce Šašek popsal stroj na mlácení obilí. Již Urbánek poznamenal, že zatímco Gabriel Tetzl jako městský patricij věnoval zvláštní pozornost kulturním, politickým, hospodářským a finančním poměrům, zejména obchodníkům, řemeslníkům a zdanění měst například v Benátsku, tak Václav Šašek jako zeman, voják a sedlák se zaměřil na vojenské záležitosti, tzn. počty vojska příslušných zemí, opevnění a výzbroj měst a hradů a též výstavbu rybníků a zemědělské hospodářství. Václav Šašek si tak v Anglii všiml rozsáhlého chovu ovcí a ve třech oborech daňků, zajíců a králíků, ve Francii v Angers dokonce zoologické zahrady se lvy, pštrosy, levharty a saracenskými kozami, v Portugalsku pěstování fíků, mandlí, řeckého či sušeného vína (zřejmě hrozinky), pomerančů, citronů, granátových jablek, šafránu, polejky, oliv, cypřišů a anýzu a v Katalánsku datlí.⁶⁰ Zejména Václav Šašek popsal několik turnajů a zápasů v Německu, Burgundsku, Španělsku a Rakousku a Gabriel Tetzl se zmínil o nepovolení Rožmitálovi uspořádat turnaj v Londýně anglickým králem Eduardem IV. (1461–1470, 1471–1483),

⁵⁹ MALYSZ, B.: „Nábožný a mravní rigorismus“? Vzájemné hodnocení Čechů a cizinců v době poděbradské ve světle cestopisu panaše Jaroslava. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd, č. 23, 238, 2009, s. 25–30 k zpochybnění husitského puritanismu, tamtéž s. 19–20 k přijetí politiky, s. 21 k přijetí u francouzského krále, s. 22–23 k negativnímu a podivujícímu se přijetí u lidu, zkráceně již u HEYMANN, F. G.: c. d., s. 367, kde o kladném přijetí u knížat a městských rad a negativním u lidu.

⁶⁰ URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. 25, 27 k pletení koberců, s. 54 k bruslím, s. 55, 200, pozn. 23 k uhlí, s. 86 k cihlovým taškám, s. 96 k mláticímu stroji, s. XXXIX, XL, XLVI, 47, 79, 164, 169 k Tetzlovi, s. XLI, XLV, XLII a XLIII, 35, 45, 47, 57, 59, 70, 76, 78, 79, 93, 110, 111, 128, 131, 155, 165, 175, 178 k Šaškovi; PAVERA, Libor: *Západní Evropa v cestopisech Václava Šaška z Bítkova a Bedřicha z Donína*. In: *Cesty a cestování v jazyce a literatuře*. Sborník příspěvků z konference konané 6.–8. 9. 1994. Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta University J. E. Purkyně 1995, s. 93–103, zvl. s. 98 k vojenství, rybníkářství a lovectví, s. 95 k diplomatickému úkolu poselstva; LÍBALOVÁ, L. (ed.): c. d., úvodní stati *Gabriel Tetzl – měšťan s cestovatelskou duší*, s. 8–13, zvl. s. 11–12 k téže charakterizaci a jeho členství v městské radě Norimberka od roku 1469 a úmrtí 24. listopadu 1479, tamtéž s. 8–9.

načež Rožmitál, Frodnar a Tetzl darovali svoji zbroj, závodní náradí a turnajové koně králi. Byl to Johan Huizinga, který vyložil význam turnajů jako středověkého sportu a vysvětlil i jejich dramatický a erotický obsah v rámci dvorské kultury, jak tyto turnaje působily nejen na mužské, ale i ženské obecenstvo a tak přispívaly rovněž k propagačnímu významu Rožmitálova poselstva.⁶¹

Velmi cenné je v Šaškově cestopisu i české zachycení počátků portugalských zámořských objevů a kolonizace severní a západní Afriky (část bývalého maurského království Algarve s městy Ceuta a Alkacer (Algarve?) aj.), kde autor deníku píše celkem o třech portugalských městech v Africe, jedné objevitelské výpravě k neznámému dalekému ostrovu a každoročních výbojných portugalských výpravách tamtéž, včetně vždy tisíců získaných a zajatých černých otroků (mouřenínů). Je to asi jedno z prvních evropských svědectví o vzniku novodobého otrokářství a otroctví. Ostatně dva černochoy (mouřeniny) si pan Jaroslav Lev z Rožmitálu vyprosil u portugalského krále Alfonsa V. (1438–1481, bratra císařovny Eleanory) a darem dostal celkem dva černochoy, dvě opice, dva koně, cibetčí pižmo, levhartí kůže, luky, štíty, kopí a jiné pohanské (africké či černošské) zbraně. Portugalsko tehdy po zisku Ceuty v roce 1415 obsadilo Azorské ostrovy v roce 1431, pobřeží Guiney-Bissau v roce 1446, Kapverdské ostrovy v roce 1460 a zřejmě již podnikalo výpravy na pobřeží Guinejského zálivu. Naopak Kastilii a Aragón zastihlo toto neoficiální poselstvo v období domácích válek, v Kastilii mezi starším králem Jindřichem IV. Kastilským (1454–1474), obklopujícím se pohany (Mauri) a mladším králem a jeho bratrem Alfonsem a v Aragónu mezi starším králem Janem II. (1458–1481, otec sjednotitele Ferdinanda I.) a mladším králem Pedrem z Coimby (1461–1466). Kromě válek o trůn v obou těchto zemích probíhaly další konflikty jako o poutní město Santiago da Compostella, kde byl před katedrálou sv. Jakuba popraven tamější arcibiskup Alfons de Fonseca. Samotnou českou výpravu několikrát napadli jak Španělé, tak Katalánci včetně námořních pirátů lovících otroky (téměř u Barcelony zajali Bořitu z Martinic a pokusili se zajmout samotného Václava Šaška) a také tamější arabští Saraceni a Mauři. Obdobně v Benátkách mohli sledovat dóžete Křištofora Mora při řízení velké rady a byl jim ukázán přístav, loděnice, zbrojnice, německý obchodní dům („Fondaco dei Tedeschi“), tkalcovny a obchodní sklady.⁶²

⁶¹ URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. 36, 40, 48–52, 100–101 a 180 aj. u Šaška, s. 36, 51–52, 66 u Tetzla k turnajům a zápasům; HUIZINGA, J.: *c. d.*, s. 126 a 130.

⁶² URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. 112, 131 k zámořským výbojům, s. 122–125 k zámořské výpravě, s. 111, 130, 216 pozn. 8 k darům černochoů aj. Rožmitálovi, s. 96, 100, 102, 143, 146–147, 154, 212 pozn. 2, 3 a 8 k občanským válkám, s. 118–122, 126, 207 pozn. 9, 210,

Autoři cestopisů zaznamenali i některé historické osobnosti a historické události, spjaté s místy, kterými cestovali, jako Václav Šašek v Anglii při Canterbury zavraždění arcibiskupa sv. Tomáše Becketa králem Jindřichem II. 29. prosince 1170, ve Francii při Toursu připomněl spolu s Tetzlem zaslíbenou nevěstu krále Ladislava Pohrobka Magdalenu, vdanou tehdy za hraběte Gastona de Foix, při Burgosu jakéhosi španělského rytíře, jenž jim řekl, že byl spolu s králem Albrechtem Habsburským při obléhání Táboru v roce 1438, při Orleánsu a Blaye si Jaroslav a Šašek vzpomněli na působení panny Orleánské (dopomohla k trůnu Karlu VII.), pouze u panoše Jaroslava s uvedením jejího jména Johanna (Jana), při Milánu zaznamenal Šašek dokonce účast českého vojska krále Vladislava I. při jeho obléhání v roce 1158 a tamtéž korunovaci českého krále Vladislava I. od císaře Fridricha I. Barbarossy 9. září 1158, podle pisatele jako prvního českého krále, a lombardskou korunovaci císaře Zikmunda Lucemburského 25. listopadu 1431.⁶³

Hoštění, obdarovávání a vyznamenávání poselstva či jeho vůdců bylo zcela obvyklé, jak dosvědčil burgundský vyslanec a posel Guillebert de Lannoy (1386–1462). Obdobné krytí nákladů, vyznamenávání řády, obdarovávání, ukazování ostatků a zvaní na obědy a večeře zaznamenali všichni tři pisatelé českých cestopisů.⁶⁴

Celkově jistě tyto cesty do západní Evropy přinesly jejich účastníkům řadu nových poznatků a zkušeností, jakož i umožnily rytířským členům poselstev zúčastnit se řady turnajů. Tyto dvě záležitosti ostatně jako důvod své výpravy jmenuje Jaroslav Lev z Rožmitálu v obou průvodních listech a spolu s poznáním šlechtického chování a poutnictvím v několika gletech.

pozn. 12 k bojům o Santiago da Compostella, s. 88, 89, 90, 114, 101, 102, 152, 207 pozn. 14 k napadením ve Španělsku, s. 151, 153, 212 pozn. 7 k zjetím a s. 174, 175, 177 k prohlídce Benátek. K Portugalsku a Španělsku v deníku HRUBEŠ, Jiří: *El itinerario más antiguo de España y Portugal*. Ibero-Americana Pragensia, 5, 1971, s. 69–82.

⁶³ URBÁNEK, R.: *Ve službách Jiříka krále*, s. 60, 200 pozn. 3., s. 80 (s Tetzlem), 91, 205 pozn. 3, s. 25 (vše Jaroslav), 84, 162, 165 a 214, pozn. 9 (Šašek); BOULTON, D' A. J. D.: c. d., s. 329, 345, 346, 348 a 352 k neznámému rytíři sloužícímu Albrechtovi Habsburskému v boji proti husitům v roce 1438: byl jím Diego de Valera, jenž obdržel tehdy tři řády od Albrechta a jeden od kastilského krále Jana II., Urbánek o něm psal jako o bratru jakéhosi Alfonsa, viz též: *Ve službách Jiříka krále*, s. 205, pozn. 3.

⁶⁴ DE LANNOY, Guillebert: c. d., s. 136, 141, 154, 155 a 224.

RESUMÉ

MÍROVÁ A PROPAGAČNÍ POSELSTVA KRÁLE JIŘÍHO Z PODĚBRAD V LETECH 1461–1467

Ve svém příspěvku jsem pojednal o mírových a propagačních poselstvech krále Jiřího Poděbradského v letech 1461–1467 ve spojitosti s jeho mírovým plánem spolku křesťanských evropských států, tzv. „Parlamentu“ a protiturecké aliance v době jejich vzniku, jednání a po jejich ztroskotání v roce 1464. Nejprve jsem přiblížil čtyři nejdůležitější mírová poselstva včetně legace Antonia Mariniho u římské kurie v letech 1461–1462, v době vzniku jeho ideje mírové unie, a v západní Evropě v letech 1462–1464, jednání králů Jiřího z Poděbrad a Kazimíra IV. ve Velkém Hlohově o uzavření první smlouvy o přátelství a pomoci v roce 1462 a poselstvo Albrechta Kostky z Postupic a Antonia Mariniho do Francie s představením mírového projektu v roce 1464.

Upozornil jsem, že Jiřího a Mariniho mírový projekt mohl být v tehdejší Evropě úspěšný jako mírový pakt, tzv. „pax bohemica“, nastolený mocensky, respektive vytvářející nový řád, ale nikoliv v rámci katolické církve jako mystickém těle Kristově, kde se nemohla na vytváření a udržování křesťanského míru podílet po zrušení kompaktát papežem Piem II. 31. března 1462 kacířská, tj. husitská část církve. Přesto byl diplomatický význam Poděbradových mírových poselstev značný jak pro obranu českého státu, tak jako konkurenční projekt koncilu a křížové výpravy iniciované papežstvím. Nebyl úspěšný jen uzavřením smluv o přátelství s Polskem a Francií, ale po jistou dobu došlo k vytvoření jakéhosi mírového trojspolku České a Polské koruny a Francie, k němuž později v roce 1467 přistoupilo Milánsko a v témže roce se chtěla přihlásit i Moldávie. Přičemž na druhé straně si francouzský král Ludvík XI. zajistil vojenskou neutralitu České koruny při svém tažení do Itálie.

Dalekosáhlá Jiřího diplomatická aktivita měla svůj domácí rub, když její čelní představitelé Zdeněk Kostka z Postupic a Jaroslav Lev z Rožmitálu, se první jako králův důvěrník, mincmistr a pozdější nejvyšší purkrabí, a v druhém případě jako nejvyšší zemský sudí, podíleli na vnitropolitickém zápase s katolickou panskou opozicí v počátečním stádiu zápasu o zemský soud do roku 1465. Tato panská opozice jako Zelenohorská jednota vyslala své poselstvo do Benátek a do Říma ke kurii se stížností na ohrožení svých alodů a lén v září 1466.

Z hlediska personálního složení královských poselstev se na nich podíleli příslušníci všech tehdejších stavů i katolického a utrakvistického

duchovenstva, přičemž v rámci dvou největších poselstev Albrechta Kostky z Postupic a Antonia Mariniho do Francie roku 1464 a Lva z Rožmitálu do západní Evropy v letech 1465–1467 se zúčastnila řada dalších významných osobností, včetně tří autorů pozoruhodných českých a německých cestopisů panoše Jaroslava, Václava Šaška z Bírkova a Gabriela Tetzela. Ačkoliv dodnes nejsou určeni všichni členové těchto významných poselstev, je známo, že prvně jmenované bylo složené z utrakvistů a druhé z katolíků. Z nedávno publikovaného dokladu o diplomatickém jednání v Burgundsku, ale i dalších zpráv a originálů glejtů v Bretani a Španělsku, lze posláni záhadného neoficiálního a propagačního Rožmitálova poselstva, navazujícího v redukované podobě při prosazování mírové spolupráce na mírový plán, přiřadit k ostatním mírovým poselstvům krále Jiřího z Poděbrad jako rovněž významného politického a diplomatického poselstva. Zmíněné glejty byly otištěny až v prvním vydání Šaškova cestopisu v roce 1577, takže to byl sám biskup Stanislav Pavlovský či jím pověřený editor, kdo tyto glejty našel v tehdejšímu archivu pánů z Rožmitálu, přičemž několik dalších glejtů je v cestopisech zmíněno, aniž je nyní známe. Podle *Satyrického listu* Oldřicha Kalenice z Kalenic byla představena povaha, charakter a životní styl vůdce tohoto neoficiálního a propagačního poselstva, Lva z Rožmitálu, jako nesnášenlivého katolíka, nectícího odkaz krále Jiřího z Poděbrad, ale i vyznavatele západoevropské dvorské kultury podle výzdoby jeho hradů v Blatné a Písku. Tuto dvorskou kulturu přijal s řadou udělených královských řádů, jež jsem nově určil. Na propagační charakter Rožmitálova poselstva pozoruhodně navázala výzdoba v Blatné v scéně Klání, jež představovala politickou propagandu královské strany Jiřího z Poděbrad proti Zelenohorské jednotě. Z tamějšího vyobrazení, podle počtu 15 vyobrazených arkád v Zahradě dětství znamenajících věk, lze snad určit i věk Zdeňka Lva z Rožmitálu – 15 let v roce 1469, podle čehož by se narodil asi v roce 1454, zúčastnil se Rožmitálova poselstva a dožil se tak do roku 1535 asi 80–81 let.

U obou největších poselstev jsem se pokusil odhadnout jejich finanční náklady, u Kostkova a Mariniho poselstva ve výši asi 2 340 zl. (1 759 kop gr. č.) a u Rožmitálova poselstva asi 8 060 zl. (6 060 kop gr. č.), přičemž třetina výdajů padla jen na zaopatření jezdců a celkové sumy mohly být spíše vyšší. Tato dvě největší poselstva se v západní Evropě seznámila s novými výrobními a kulturními inovacemi, zachytila například počátky portugalské koloniální expanze do Afriky a novodobého otrokářství, všimla si historických souvislostí s českými dějinami a zaznamenala k českým „kacířům“ přátelský vztah tehdejších politiků a panovníků a naopak negativní vztah lidových vrstev zvláště v Německu a Španělsku, spíše divících se ve Francii a naopak svůj

husitský puritanismus reflektovala vlastně jen u zaznamenání neúcty k oltářní svátosti.

Klíčová slova: mírová a propagační poselstva, český král Jiří z Poděbrad, mírový plán, spolek křesťanských evropských států tzv. Parlament, protiturecká aliance, polský král Kazimír IV., papež Pius II., francouzský král Ludvík XI., západoevropská dvorská kultura

SUMMARY

PEACE AND PROPAGANDISTIC MISSIONS OF KING JIŘÍ OF PODĚBRADY IN THE YEARS 1461–1467

The article deals with peace and propagandistic missions of king Jiří of Poděbrady in years 1461–1467. The topic is discussed in the context of his peace plan for the league of Christian European states, so-called *Parliament*, and anti-Turkish alliance in times of their origins, negotiations and finally breakdown in the year 1464. Firstly, the four most significant peace missions are analysed including the legation of Antonio Marini at Curia Romana in years 1461–1462 in times of origins of his idea of the peace union and in Western Europe in years 1462–1464; then, negotiations of kings Jiří of Poděbrady and Casimir IV in Velký Hlohov about concluding a treaty of fellowship and aid in the year 1462, and the mission of Albrecht Kostka of Postupice and Antonio Marini to France with the purpose to introduce a peace project in the year 1464. Moreover, the paper points out that a peace plan of Jiří and Marini might be successful in Europe such as a peace treaty, so-called *pax bohémica*, established by power, respectively creating a new order but not in the framework of the Catholic Church as a mythical Christ's body, where the heretic, i.e. Hussite part of church, could not participate in making and maintaining a Christian peace after the abolition of Compactata by Pope Pius II on 31st March 1462. Despite this, the diplomatic meaning of peace mission of Jiří of Poděbrady was remarkable both for defending the Bohemian state and as a competitive project of the council and the crusade initiated by papacy. It was not unsuccessful only in concluding treaties of fellowship with Poland and France, however, for a certain period of time a certain peace triple alliance of Bohemian and Polish Crowns and France was established, later in the year 1467 the alliance was joined by Milan and

also Moldavia wanted to become a member. On the other hand, French king Luis XI ensured the military neutrality of the Bohemian Crown during his military mission to Italy. At that time the opposition of lords called the League of Zelená Hora sent their mission to Venice and Rome (to curia) in September 1466 with the complaint dealing with endangering their allods and feuds. With respect to personal composition of royal missions it may be said that members of all estates as well as Catholic and Utraquist clergy participated. At the same time, two biggest missions to France in the year 1464 and Lev of Rožmitál's mission to Western Europe in years 1465–1467 were accompanied by authors of outstanding travelogues – squire Jaroslav, Václav Šašek of Břířkov and Gabriel Tetzl. The recently published evidence of diplomatic negotiations in Burgundy, Bretagne and Spain indicates that a mysterious, unofficial and propagandistic Rožmitál's mission, which followed a peace plan in a reduced form, may be also evaluated such as the important political mission. According to the satirical print of Oldřich Kalenic of Kalenice, a character and lifestyle of Lev of Rožmitál was introduced; the print describes him as an intolerant Catholic who does not respect the heritage of king Jiří of Poděbrady, but also as a supporter of West European court culture considering decorations of his castles in Blatná and Písek. Finally, the article attempts to estimate financial costs – Kostka's and Marini's missions approximately 2 340 Gouldens (1 759 threescore Groschen), Rožmitál's mission approximately 8 060 Gouldens (6 060 threescore Groschen), of which one third was necessary for maintenance of horsemen and total cost could be rather higher.

Keywords: Peace and propagandistic missions, Bohemian king Jiří of Poděbrady, peace plan, league of Christian European states *Parliament*, anti-Turkish alliance, Polish king Casimir IV, pope Pius II, French king Luis XI, Western European court culture

Translated by Mgr. Hana Ferencová, Ph.D.

PhDr. Jiří Jurok, CSc.
Muzeum Novojičínska
28. října 12
741 11 Nový Jičín
Česká republika
e-mail: jiri.jurok@muzeumnj.cz